J. A. VAN DER VLIS

TRAGEDIE OP TEXEL

6 - 26 APRIL VAN HET JAAR 1945

TRAGEDIE OP TEXEL

Ter herinnering aan de vele mannen en vrouwen, die zijn heengegaan, ter herinnering aan de meest dramatische episode uit de geschiedenis van ons eiland.

J. A. VAN DER VLIS

TRAGEDIE OP TEXEL

EEN OOGGETUIGENVERSLAG VAN DE OPSTAND DER GEORGIËRS IN APRIL 1945

Met 2 kaarten en drie tekeningen van Roelof Torens, benevens foto's en documenten uit het archief van den schrijver.

H. J. W. BECHT, UITGEVER AMSTERDAM

EEN WOORD VOORAF

In de nacht van 5 op 6 April 1945 is het Georgische infanterie-bataillon, een onderdeel van de Duitse legermacht, dat sedert enkele maanden op Texel was, in opstand gekomen. Het bataillon telde 1200 soldaten : 800 Georgiërs en 400 Duitsers. Het hoofdkwartier der Georgiërs was op Texla, een bunkercomplex even noordwestelijk van het dorp Den Burg, gevestigd.
In het volgende verslag trachten wij deze opstand te beschrijven, aan de hand van onze eigen ervaringen en met behulp van inlichtingen, ons door vele ooggetuigen verschaft. Het is niet mogelijk om elke gebeurtenis van incidenteel belang te beschrijven of om volkomen onpartijdig te zijn. Wij hebben getracht de waarheid te benaderen zonder de feiten op te smukken; zij waren ernstig genoeg. Wij hadden geen behoefte een romantisch gekleurd verhaal te schrijven; ons doel was veeleer om tegenover het nageslacht verantwoord te zijn.
De strijd tussen de Georgiërs en de Duitsers heeft voor het eiland rampzalige gevolgen gehad; honderdzeventien burgers hebben er het leven bij gelaten, de schade aan eigendommen loopt in de millioenen. De herinnering aan de eigen doden is ons dierbaar, zij werden slachtoffers van een gebeuren, waar Texel feitelijk niets mee uitstaande had. Wij gedenken hen met droefheid. Maar ook laten wij onze gedachten uitgaan naar de Georgiërs, die strijdend voor hun leven, voor het grootste

deel onder zijn gegaan. In haastig gedolven kuilen, verspreid over het gehele eiland, langs tuinwallen en sloten, in de duinen en in de bossen vonden zij een laatste rustplaats, ver van hun volk, ver van hun land. En tenslotte gedenken wij het nog groter aantal Duitse soldaten, dat in deze verbitterde strijd gevallen is. De meesten van hen waren bevangen door de idee, dat zij ,,Uebermenschen" waren. Met verloochening van alle humanitaire beginselen, in de waan, dat geweld zou zegevieren, meenden zij de vrijheidlievende Georgiërs als werktuigen te kunnen misbruiken. Zij vielen door het zwaard, dat zij zelf hadden getrokken.
De grote oorlog is ten einde, de kleine strijd op Texel, waarin nochtans vijftienhonderd mensen vielen, is voorbij. Laat het bloed der stervenden niet vergeefs hebben gevloeid, moge hun dood ons tot nieuw en beter leven wekken.

J. A. van der Vlis.

Den Burg, April—Mei 1945.

HET VOORSPEL

Texel is een oeroud land. De hoge gedeelten van het eiland dateren uit de ijstijd, rond deze gedeelten werden in de late middeleeuwen talrijke polders ingedijkt, die bij den vreemdeling vermaard geworden zijn om hun rijkdom aan verschillende soorten weidevogels. De polders zijn dun bevolkt, slechts hier en daar staat een oude boerderij met een verweerd rieten dak, met witgekalkte muren. De wind heeft er vrij spel, slechts enkele verwaaide bomen staan op de erven. Vredestein is een dezer boerderijen, die ligt aan de grens van de polder Waalenburg. In de zomer een plaats, waar stedelingen gaarne hun vacantie doorbrengen, ligt de boerderij het grootste deel van het jaar eenzaam en als verlaten. In de grote schuur achter het huis hebben wij gesproken met Konstantin Darzmelidse, die als Obergefreiter ingedeeld was bij het Georgische Infanterie Bataillon. Darzmelidse lag te bed, hij was ernstig gewond aan de rechterarm, die in een groot verband gedragen werd. Het was einde April en enkele dagen nadat de Duitsers meenden, dat zij Texel van „Russen" gezuiverd hadden. In zijn gezelschap was een landgenoot, die ook te bed lag, met wien wij echter niet spreken konden, omdat hij zich slechts uiten kon in zijn moedertaal. Beiden werden verbonden en verpleegd door een Georgisch student, Georgi Schupetidse, een jongeman

GEORGIEN

De Georgiërs droegen de Duitse legeruniformen en waren te herkennen aan een schildje, dat op de rechtermouw genaald was.

van dezelfde leeftijd als zijn kameraden en naar schatting vijf en twintig jaar oud. Door de goede zorgen van de bewoners van Vredestein waren de mannen volkomen op hun gemak. Zij waren donkere typen, kort maar stevig gebouwd, die wat hun uiterlijk betrof, ook wel tot een westers volk konden behoren. Darzmelidse deed ons in gebroken Duits het relaas van zijn ervaringen gedurende de laatste jaren. In 1939 was hij opgeroepen ter vervulling van zijn militaire dienstplicht, die destijds in Sowjet-Rusland twee jaar duurde. En zo ging Darzmelidse van het zonnige Tiflis in het hart van de Kaukasus, naar Leningrad ver in het noorden. Bij het uitbreken van de oorlog moest hij naar het Finse front, waar hij na enige maanden krijgsgevangen werd gemaakt. Hij kwam in een massa-kamp, waar de krijgsgevangenen veel te verduren kregen. Vooral de koude was verschrikkelijk en eiste heel wat slachtoffers. Een jaar lang bleef Darzmelidse in dit kamp opgesloten, daarna werd hij met enkele landgenoten over Danzig naar Warschau vervoerd. In het Poolse kamp was de ellende niet minder groot, dan in Finland, de gevangenen leden er honger. Eens, zo vertelde Darzmelidse ons, was de nood zo hoog gestegen, dat wij ons tegoed deden aan het cadaver van een paard, dat reeds dagen te voren begraven was. . . . Men was de hongerdood nabij toen de Georgiërs van de overige gevangenen afgezonderd werden. Er volgde een aanzienlijk betere behandeling, tot de Duitsers na enige tijd de mannen voorstelden om als vrijwilligers in het Duitse leger dienst te nemen [1]). Vele Georgiërs

[1]) Georgië werd pas laat bij de Sowjetunie als zelfstandige republiek ingelijfd, lang bleef het zich tegen de bolsjewiki verzetten. Hierop hebben de Duitsers gespeculeerd, zij spiegelden de Georgiërs opnieuw onafhankelijkheid voor.

waren overtuigde communisten geworden, het viel hun uiterst moeilijk om te beslissen. Weigerden zij, dan stond hen de hongerdood te wachten. En zo werd de stap gedaan: zij stemden toe, om zich het leven te redden. Na afgericht te zijn, stuurde men hen naar Dax, zuidelijk van Bordeaux, waarop na enige tijd overplaatsing naar Zandvoort volgde. In Frankrijk waren reeds verbindingen met de ondergrondse strijders, de zg. maquis aangeknoopt, in Zandvoort werd het contact met de verzetsbeweging weldra van betekenis. Vooral met leden van de communistische partij werd herhaaldelijk in het diepste geheim onderhandeld over het gezamenlijk voeren van een opstand tegen de Duitse onderdrukking [1]). Men hielp de Nederlandse communisten aan wapens en omdat de verwachting was, dat de Engelsen te eniger tijd bij Zandvoort zouden landen, werden de mijnenvelden in de duinen opgeruimd, zonder dat de Duitsers daar erg in hadden. In hun Zandvoortse tijd hebben de Georgiërs drie maal verbinding met de Engelsen gehad. Signalen werden vastgesteld, die bij een invasie gebruikt zouden worden, signalen, die voor de Georgiërs een teken zouden zijn, dat ook zij de Duitsers te lijf konden gaan. Op 6 Februari werd het Georgische bataillon naar Texel overgeplaatst, men kreeg nog de gelegenheid om de Engelsen te berichten, dat Zandvoort alleen door Duitsers was bezet. De plaats is hierop gebombardeerd [2]).

In de oorlog tussen Rusland en Duitsland zijn alle

[1]) Wij hebben van enige Georgiërs papieren gezien, die afgegeven waren door de C(ommunistische) P(artij) N(ederland). Deze papieren dateerden uit de Zandvoortse periode. Het waren erkenningen van de samenwerking, die tussen Georgiërs en Communisten bestond.

[2]) Wij ontlenen deze gegevens aan een rapport, dat naar gegevens van Artemitse, door de B.S. van Texel werd opgesteld. Minstens drie gegevens uit dit rapport, dat gezonden is aan den commandant van de B.S. te Alkmaar, stemmen niet overeen met inlichtingen, die wij elders verkregen hebben.

Georgiërs, die op Texel kwamen, hier of daar aan het oostelijk front krijgsgevangen gemaakt. Hun aanvoerder, Loladse Schalwa, commandeerde eens een Russisch luchteskader, zijn vliegtuig werd neergeschoten in de Ukraïne, met een parachute wist hij zich het leven te redden. Ook Loladse kwam tenslotte in een Pools kamp voor Russische krijgsgevangenen terecht, waar hij grote ontberingen te verduren had. Vooral het kamp bij Poltawa was een oord van verschrikking : besmettelijke ziekten als typhus, schurft en dysenterie waren er aan de orde van de dag. Van de krijgsgevangen Russen zijn honderdduizenden in de Duitse kampen omgekomen. Naar de schijn op de hand van de Duitsers, in het hart dezen vijandig gezind, hebben de Georgiërs het hoofd gebogen, zij wachtten slechts op een gelegenheid om wraak te nemen. Loladse, Congladse, Artemitse, Gudabudze, Xantoria en Melikia werden de ziel van de verzetsbeweging, in de strijd op Texel hebben zij een eerste rol gespeeld[1]). Op Donderdag 5 April gaf de Duitse commandant van Texel, majoor Breitner, Loladse opdracht om zich met zijn bataillon reisvaardig te maken, want de volgende morgen om zeven uur moesten de Georgiërs het eiland verlaten. Loladse vernam dit bevel niet zonder achterdocht, hij vreesde, dat zijn troep aan het westelijk front in de laatste wanhopige strijd der Duitsers ingezet zou worden. Berlijn en Bremen wachtten op het naderende einde. Wilden de Georgiërs de wapens tegen hun vijanden opnemen, wilden zij zich rehabiliteren voor het feit, dat zij in Duitse dienst getreden waren, dan was het oogenblik daartoe gekomen.

[1]) De heer T. Tiese, Den Burg, is in het bezit van een officieel Duits rapport gedateerd 18-10-'44, waarin melding gemaakt wordt van de slechte verhouding tussen Georgiërs en Duitsers.

De tijd voor het nemen van maatregelen was kort, slechts enkele uren had men gelegenheid om tot de aanval te besluiten. Loladse overlegde met enkele landgenoten-officieren en een plan, dat geruime tijd te voren was vastgesteld, stond uitgevoerd te worden. Madsydse kreeg opdracht om met een compagnie de Noordelijke batterij bij de vuurtoren in te nemen, Melikia kreeg dezelfde opdracht voor de Zuidelijke batterij, hij moest voordien de Duitse posten in de dennebossen onschadelijk maken. Nanowa zou het voormalige vliegveld Vlijt voor zijn rekening nemen, Xantoria Gerritsland en Den Burg, terwijl Kakazadse de Duitsers in de Slufter overweldigen zou. De laatste moest daarna met zijn compagnie naar de Noordelijke batterij gaan om Madsydse, zo nodig, hulp te verlenen. Loladse zelf wilde de vele bunkerstellingen in en bij het dorpje De Koog bezetten. Na dit volbracht te hebben, zou hij ten spoedigste naar Oude Schild gaan om de stellingen rond de haven onschadelijk te maken. 's Nachts om één uur precies zou men tot de aanval overgaan. In de bunkers, de kazernes, de woonhuizen, over heel Texel, waar Russen en Duitsers samen hun logies hadden, zouden de laatsten overvallen en onschadelijk gemaakt worden. In de loop van ons verslag zal blijken, wat van het strijdplan terecht gekomen is. Vooraf zullen wij in het kort vertellen, welke rol de ondergrondse strijdkrachten op het eiland in de opstand der Georgiërs hebben gespeeld.

RUSSEN EN HOLLANDERS VINDEN ELKANDER

Het contact tussen de Georgiërs en de verzetsbeweging op Texel heeft officieel niet veel te betekenen gehad, nauwer was de samenwerking

met de Kaukasiërs, die vóór de Georgiërs op het eiland gelegerd waren. Men make hieruit niet op, dat alle overleg tussen de Georgiërs en leden van de Texelse ,,ondergrondse" had ontbroken. De heer Jac. Keizer, een der voormannen van de verzetsbeweging, was reeds spoedig in contact gekomen met een kleinen Georgiër, Artemitse genaamd, die een vurig communist was. Weldra hadden Keizer en Artemitse elkanders vertrouwen: in de lust tot complotteren verstonden zij elkaar. Zij spraken over een mogelijk samengaan van Texelaars en Georgiërs bij een opstand tegen de Duitse overheersing. Keizer is bloembollenteler van beroep, hij woont halverwege de dorpen De Koog en Den Burg. Te zijnen huize leerde Artemitse enige andere leden van de ondergrondse kennen, o.a. den onderwijzer Broere. Van den laatste hoorde Artemitse, dat één der leiders van de Kaukasiërs, Betja Digurow, niet met zijn troep het eiland had verlaten, maar dat hij op huize Pomona in Noordelijk Waalenburg ondergedoken was. Op een donkere avond bracht Broere den leider der Kaukasiërs dwars door weilanden en akkers, over tuinwallen en sloten van huize Pomona naar Keizers huis in Gerritsland. Het was een avontuurlijke tocht, maar Broere had na ,,spertijd" de reis zo dikwijls met behulp van een polsstok gemaakt, dat hij Digurow gemakkelijk tot gids dienen kon. Bij de bespreking in Keizers huis was ook Loladse tegenwoordig. Het was den Hollanders niet mogelijk om de gesprekken der Georgiërs te volgen. Broere, die een weinig Russisch had geleerd, hoorde herhaaldelijk een bepaalde datum noemen, het ging klaarblijkelijk om de dag, waarop men in verzet wilde komen. Er werd echter niets definitiefs vastgesteld, ook met de Nederlanders kwam men tot geen enkele

afspraak. De heer Kelder, ambtenaar ter gemeentesecretarie, was commandant der ondergrondse op Texel, hij werd op de hoogte gehouden van wat er gebeurde. Zelf heeft hij echter, vóór de zesde April, nooit enig rechtstreeks contact met de Georgiërs gehad.

Tot degenen, die vrij goed op de hoogte waren van wat er broeide, behoorde de chirurg van het Noodziekenhuis [1]) te Den Burg, de heer P. Veening. Deze woonde sinds enkele jaren op het eiland. Kort nadat de Georgiërs het bevel hadden gekregen om Texel te verlaten, het was 's avonds omstreeks acht uur, hoorde hij dit van een Texelaar, die op de Kommandantur voor de Duitsers werkte. Dokter Veening vernam, dat men bezig was drie dagrantsoenen in gereedheid te brengen voor het Georgische bataillon, dat de volgende morgen zou vertrekken. Op de Kommandantur meende men, dat het bataillon naar Harlingen gebracht zou worden.

De heer Veening, die heel goed wist, welke plannen de Georgiërs koesterden, vreesde, dat het bevel om te vertrekken het sein voor een opstand zou worden. Hij ging naar den heer Kelder en vertelde aan dezen, wat hij had vernomen. De commandant der B.S. zag de zaak minder somber in, hij was van oordeel, dat de Georgiërs even kalm als de Kaukasiërs het eiland zouden verlaten.

DE STRIJD ONTBRANDT

In de nacht van 5 op 6 April, om half een, werd dokter Veening uit zijn bed gebeld door een

[1]) Het Noodziekenhuis was reeds in 1940 ten behoeve van de Texelse bevolking ingericht. In normale tijden bracht men de ernstige zieken naar Den Helder.

inwoner van Den Burg, die hulp kwam vragen voor zijn doodzieke kind. De vader ging naar zijn huis terug, dokter Veening volgde hem na enige tijd op de fiets. Hij reed zonder licht en beseffend, dat er deze nacht ernstige dingen zouden gebeuren, schrikte hij, toen hem ter hoogte van de U.L.O.-school op het Schildereinde iemand aanriep met de woorden „Franz bist du da?" Natuurlijk antwoordde de arts, dat hij Franz niet was. Een Georgische soldaat kwam in het duister op hem af, informeerde wat dokter Veening zo laat op straat moest doen. Toen de man echter begreep, dat hij met een der plaatselijke artsen te maken had, gaf hij onmiddellijk toestemming aan den heer Veening om verder te gaan. Nadat deze zijn bezoek had afgelegd, keerde hij naar zijn woning terug. Vlak bij zijn huis hoorde hij hoe de klok van de Grote Kerk één uur sloeg. Onmiddellijk daarop klonken in het dorp schoten, ontploften er handgranaten en kwam van over de weilanden het geratel van mitrailleurs: de strijd tegen de Duitsers was op de afgesproken tijd begonnen.
Uit mededelingen, die wij van verschillende plaatsen op Texel ontvangen hebben, is komen vast te staan, dat de Georgiërs zich stipt aan de bevelen van hun officieren gehouden hebben, nergens zijn zij voor één uur tot gewelddadigheden overgegaan.
Voor een westerling is het Georgisch een volkomen onverstaanbare taal, het is dan ook niet te verwonderen, dat de Duitsers niet het flauwste begrip hadden, van wat hun te wachten stond. Zij zijn door de overval volkomen verrast, meestal hebben zij er zelfs niet aan gedacht om verzet te bieden. Iedere Georgiër wist nauwkeurig welken Duitser hij voor zijn rekening moest nemen. De soldaat b.v., die

dokter Veening had aangeroepen, had de opdracht een zekeren Franz te doden, die in een huis achter de U.L.O.-school ingekwartierd was.
Op alle plaatsen, waar Duitsers en Georgiërs samen in een kwartier waren ondergebracht en dit was het geval in vrijwel alle bunkerstellingen, vloeiden stromen bloed. Op Texla, waar de commandant van Texel majoor Breitner zijn verblijf had, zijn alle Duitsers vermoord. Breitner zelf vertoefde toevallig bij een geliefde in Den Burg. Hij werd gealarmeerd door het schieten en de ontploffingen en vluchtte naar de jeugdherberg, ongeveer een kwartier gaans ten zuiden van Den Burg op de Hoge Berg gelegen. Breitner ontmoette in de jeugdherberg, die reeds jaren als z.g. Revier [1]) in gebruik was den militairen arts Piechler. Met enkele verpleegden zijn de beide mannen in zuidelijke richting gevlucht. Bij het Horntje, vonden zij een sloep, waarmede het Marsdiep overgestoken werd. Twee verplegers uit de jeugdherberg waren naar Den Burg gegaan, toen zij de schietpartij uit de verte hoorden. Beiden liepen de Russen in handen; zij werden neergeknald.
Uit het gebouw der Kommandantur op de Groene Plaats wisten enkele Duitsers te ontkomen. Een hunner is half gekleed en op blote voeten naar Oude Schild gevlucht. Hij maakte daar alarm, de stellingen rond de haven waren weldra volledig bezet. De schipper van de Voorwaarts, een der schepen van T(exels) E(igen) S(toomboot) O(nderneming), werd om half vier door een Duitsen soldaat gewekt, hij moest ten spoedigste met zijn schip naar Den Helder. De gehele bemanning werd opgehaald en inderdaad is de Voorwaarts, met één Duitser aan

[1]) Revier = hospitaal voor lichte patiënten.

boord, toen de haven uitgevaren. Waarschijnlijk waren Breitner en Piechler reeds in Den Helder aangekomen, toen ook de Voorwaarts daar met het nieuws van de opstand binnenkwam [1]).
Ondanks de overrompeling hebben enkele Duitsers zich die nacht te weer gesteld, een viertal Georgiërs geraakte er door gewond. Zij werden naar de hospitaalbunker op Texla gebracht.
Dokter Veening was deze nacht slechts een korte rust beschoren. Om half vijf werd er aan de bel gerukt, het geluid van een auto-motor drong door tot in de slaapkamer. De stilte van de nacht werd herhaaldelijk door geweerschoten onderbroken. Mevrouw Veening ging naar beneden, zij deed open en zag bij het licht van een ganglampje twee bekenden in Duitse uniformen: Artemitse en Betja Digurow. „Gute Morgen, Texel ist frei". Onder het uitspreken dezer woorden kwamen zij binnen en namen zij plaats op de rustbank in de voorkamer. Toen de heer Veening beneden kwam zaten de mannen daar naast elkaar. Zij droegen hoge laarzen, een koppel handgranaten hing over elke schouder, in hun rechterhand hielden zij een revolver. „De Noordelijke en de Zuidelijke batterij zijn omsingeld, wij hebben naar het vasteland bericht gezonden, dat ook wij begonnen zijn, wij zullen ons weten te redden, ook als de Engelsen ons niet te hulp komen." Dokter Veening, die moeilijk de

[1]) In Den Burg hadden de Russen reeds dadelijk het postkantoor bezet en de telefoonposten vernield. Zij waren er klaarblijkelijk niet van op de hoogte, dat in de Kommandantur een telefooncentrale van de Marine was. Een Duitser heeft kans gezien om via deze centrale de Noordelijke en de Zuidelijke batterij te alarmeren (mededeling van den chef-monteur der P.T.T., P. Bakker, die nauwkeurig op de hoogte is, van wat er in de Kommandantur is voorgevallen). De aanvallen op deze batterijen, waren daarom bij voorbaat tot mislukking gedoemd. De batterijen waren omgeven door uitgebreide prikkeldraadversterkingen en door mijnenvelden. Bovendien konden zij slechts langs een smalle weg, die gemakkelijk te verdedigen was, benaderd worden.

slaap had kunnen vatten, beoordeelde de opstand aanvankelijk nogal sceptisch. Hij wist, dat de kanonnen van de twee grote batterijen het gehele eiland bestreken. Toen de Georgiërs hem zo opgewekt en zo vol zelfvertrouwen van hun aanvankelijke successen vertelden, zag hij de toekomst wel wat minder somber in, maar toch bedacht hij, dat zowel op de Noordelijke, als op de Zuidelijke batterij omstreeks 90 Duitsers waren, die zich met hand en tand zouden verdedigen. Hij wist, dat de aanvoerders der batterijen stellig radiografisch om versterking zouden vragen.

Artemitse en Digurow vertelden nog, dat het hoofdkwartier op Texla was gevestigd, dat Loladse Schalwa de leiding had en dat er vier gewonden op Texla waren, waarvoor zij dokter Veenings hulp kwamen inroepen. Er was op Texla wel een Russische arts, maar deze was niet afgestudeerd en had te weinig ervaring om ernstige gevallen te kunnen behandelen. Artemitse vertelde voorts, dat hij persoonlijk den Ortskommandant Schulenberg en drie andere Duitsers had neergeschoten. De auto voor de deur had eens den Ortskommandant ten dienste gestaan.

Van het doktershuis in de Wilhelminalaan naar Texla is slechts een korte afstand. De koplampen van de auto boorden hun lichtkegels in het duister. Aan het einde van de Witte Kruislaan zagen de inzittenden van de auto een legerauto staan, soldaten liepen er heen en weer. Men minderde vaart en reed behoedzaam verder : de soldaten, die men zag, konden wel eens Duitsers zijn! Toen de auto de soldaten tot op een tiental meters genaderd was, klonk hun tegemoet : „Halt Parole". De auto stopte, nauwelijks hadden de inzittenden zich gerealiseerd welk gevaar er dreigde, of zij gingen

er halsoverkop van door. De heer Veening nam de vlucht, in het duister springend over hekken en hagen van tuintjes. Na heel wat wederwaardigheden, is hij pas uren daarna bij zijn vrouw teruggekeerd. Artemitse en Digurow zag hij weer, toen de opstand na vele weken eindelijk afgelopen was!

IN HET GEORGISCHE HOOFDKWARTIER

Het gros der Duitsers was reeds gedood, toen de heer Kelder, commandant der Binnenlandse Strijdkrachten op Texel, de zesde April 's morgens om vijf uur werd gewekt door een paar ondergrondse strijders, die vergezeld waren van twee Georgiërs. De deputatie kwam hem verzoeken, uit naam van Loladse, om ten spoedigste op Texla te willen komen.

Zo kwam de heer Kelder voor het eerst van zijn leven bij den Georgischen commandant. Het gesprek dat volgde, verliep niet zonder moeilijkheden. Loladse sprak slechts weinig Duits. Hij maakte den heer Kelder duidelijk, wat die nacht voorgevallen was en sprak over de opstand, die zich uitstrekte tot Amsterdam toe. Hij eiste, dat vóór 7 uur tweehonderd mannelijke bewoners van het eiland op Texla zouden komen om te verklaren welke zijde de bevolking zou kiezen. Verder verlangde hij twee grote Engelse vlaggen, die, uitgespreid op het land, Engelse parachutisten een landingsplaats zouden wijzen, een marconist, een vrachtauto en een luxe auto. In de korte tijd, den heer Kelder geboden, kon deze niet voor een troep van 200 mannen zorgen. Loladse meende dat, waar juist 600 mannen uit Assen waren teruggekeerd [1]) de eis niet onredelijk

[1]) In het najaar van 1944 waren door de Duitsers 600 mannen wegens politieke „onbetrouwbaarheid" naar Assen gevoerd.

was. Na enig heen en weer gepraat nam hij er genoegen mee, dat honderd mannen zich zouden melden. Nadrukkelijk beloofde hij toen aan den leider der verzetsbeweging, dat, zo aan zijn verlangens werd voldaan, de burgerbevolking gespaard zou worden en dat de nationaal-socialisten op het eiland aan de verzetsbeweging ter berechting werden overgelaten. De Texelse mannen zouden niet gedwongen worden mee te vechten, alleen indien zij daartoe zelf de wens te kennen gaven, zouden zij actief worden ingezet. Bleef de heer Kelder in gebreke, dan werden de nationaal-socialisten volgens Russisch recht behandeld. Dit betekende, dat zij zonder genade de kogel zouden krijgen. Kort nadat de heer Kelder met Loladse tot overeenstemming gekomen was, bereikte hem het bericht, dat de *gehele* mannelijke bevolking boven de zeventien jaar zich op Texla melden moest. Een der firmanten van de drukkerij in de Parkstraat, den heer Joh. Duinker, verzocht hij, een biljet te willen drukken, waarin te lezen stond, dat alle mannelijke inwoners zich moesten melden op Texla, bij den Hoofdman Loladse [1]). Onder het biljet werd gedrukt „De Onderdistrictscommandant Texel". De schijn werd hiermede gewekt, dat de verzetsbeweging gemene zaak met de Russen maakte, vooral ook omdat niet-nakoming van het bevel met zware straf werd bedreigd. De verantwoordelijkheid van de opstand rustte van toen af mede op den heer Kelder. Hiermede werd een fout gemaakt, die helaas in de snel wisselende situaties onherstelbaar was [2]).

Na de nachtelijke overrompeling van de Duitsers,

[1]) Reeds vroeg in de morgen had de heer Kelder een getypte oproep in het dorp laten ophangen. Hierbij werden alle mannen van 17—35 jaar op Texla ontboden.

[2]) Mededelingen van den heer Kelder.

BEVEL

ALLE mannelijke personen dienen zich zoo spoedig mogelijk te melden op Texla bij Hoofdman Loladse.

Niet naleving van dit bevel wordt zwaar gestraft.

Texel, 6 April 1945.

De Onderdistrictscommandant Texel.

was het 's morgens op het Raadhuis in Den Burg een drukte van belang.
De heer Kelder was er met een vrij groot aantal leden van de „Ondergrondse", er waren enkele Russen, die sommige burgers van wapens hadden voorzien. De heer C. van der Kooi, oud-Indisch assistent, kreeg 's morgens omstreeks half zeven van een koerier de aanzegging om op het Raadhuis te verschijnen. Hij meldde zich en werd, overeenkomstig de afspraak tussen Loladse en den heer Kelder, naar Texla gestuurd. Hij kwam in het Russische kamp omstreeks half acht aan, gelijk met een groep van ongeveer twintig andere inwoners van Den Burg. De heer van der Kooi deelde ons mede, dat om negen uur ongeveer 200 burgers op Texla verzameld waren. Zij stelden zich op in een groep om te luisteren naar Loladse, die op het talud van een bunker stond. Een Feldwebel stond naast hem om de toespraak van den hoofdman in het Duits te vertalen. De aanvoerder der Georgiërs droeg de Duitse officiersuniform met pet, het „Wehrmachtsabzeichen", de bekende adelaar, was van zijn tuniek verwijderd. Hij was een korte, stevige figuur met een vastberaden uiterlijk, zijn woorden, hoewel onbegrijpelijk, klonken als van een krijgsman in oorlogstijd. „De opstand tegen den gehaten onderdrukker is in heel Holland begonnen, ik stel het op prijs, dat Gij hier gekomen zijt om met ons als kameraden de strijd te voeren, een terug is niet meer mogelijk. Leve Holland, leve Sowjet-Rusland." Hoewel zeer bekort, was dit de inhoud van Loladse's speech. Nauwelijks was hij uitgesproken, of aan een dennenmast werd de Hollandse driekleur gehesen. Een luid applaus volgde, waarna het vol en overtuigend uit de Hollandse monden klonk:
„Lang leve onze Georgische kameraden!"

Er werd gevraagd, wie in militaire dienst geweest was, waarop vijftig mannen van wapens, handgranaten en ammunitie werden voorzien. Een groep van 25 man werd bij de Russische wacht op Texla ingedeeld, een andere groep van 25 man kreeg de opdracht om met een groep Georgiërs naar Oude Schild te trekken. De overblijvenden, ongeveer 150 ongewapenden, begrepen wel, dat men van hun diensten geen gebruik zou maken. Zij begaven zich naar de villa Texla aan de overzijde van de weg, het huis, waaraan het bunkercomplex zijn naam te danken had.

Het moet den Duitsers ter ore zijn gekomen, dat het Russische hoofdkwartier op Texla gevestigd was. Zij begonnen het met hun artillerie van het Loodsmansduin en van de Zuidelijke batterij te beschieten omstreeks tien uur. De aanwezige Nederlanders beseften toen al heel spoedig wat oorlog betekende. De granaten gierden over hun hoofden, sloegen overal in, kwamen met veel geweld tot ontploffing. Voor er gelegenheid was om dekking te zoeken werd Piet Zijm dodelijk getroffen, zonder veel te zeggen zakte hij ineen. Anton Broekman, een jonge man van 20 jaar werd zwaar aan zijn rechterbeen gewond, hevig bloedend werd hij een bunker binnengedragen. Er waren nog een paar lichtgewonden voor de mannen in bunkers en loopgraven een veilige schuilplaats hadden gevonden. De oorlog in al zijn grimmigheid was voor de Texelaars werkelijkheid geworden. Een kwartier lang hield de beschieting aan, plotseling hield het vuren op.

Jan Rey, de onvolprezen Jan Rey, de man van weinig woorden, de man van de daad, die sedert de vroege morgenuren met een witgeschilderde auto dwars door de vuurlinies was gegaan om gekwetsten, doden en stervenden naar Texla of het

Noodziekenhuis te brengen, Jan Rey, de onverstoorbare, was kort vóór de beschieting van Texla, daar met den chirurg Veening aangekomen. De dokter kwam wel op tijd, want nauwelijks waren de gewonde Russen, die urenlang op behandeling hadden gewacht, geholpen, of de Texelse mannen moest bijstand verleend worden. Voor Piet Zijm was dit helaas niet meer nodig, hij had reeds de geest gegeven. Voor Anton Broekman was het gelukkig, dat de arts hem voorlopig helpen kon. Toen de beschieting afgelopen was, werd hij in de ziekenauto geladen met een lichtgewonde. Dokter Veening stapte in, Jan Rey zou hen naar het Noodziekenhuis brengen. Door de Hogerstraat was dit niet te bereiken, op de Stenenplaats stonden Russische scherpschutters, die vuurden in de Hogerstraat, van uit de laatste straat werd het schieten beantwoord door Duitsers van de z.g. Fahrbereitschaft. Rey vertelde den heer Veening, dat de Fahrbereitschaft nog in Duitse handen was en dat de Russen vergeefs hadden geprobeerd deze post in te nemen. Wilde men het ziekenhuis bereiken, dan zou dit via de Vogelenzang moeten gebeuren. Weliswaar lag dit weggetje onder het vuur der Russen en bewaakte een groep zwaar gewapende Duitsers de toegang bij het Noodziekenhuis, maar men rekende er op, dat de Russen de auto ongehinderd lieten passeren en dat de Duitsers, die dokter Veening goed kenden, geen bezwaren zouden maken om de ziekenauto door te laten. De speculatie gelukte, ongehinderd kwam de arts met zijn gewonden in het ziekenhuis aan, waar aan Anton Broekman de zo nodige hulp verleend kon worden.

Vooral bij de ongewapenden op Texla was de lust om verder aan de oorlog deel te nemen aardig

Den Burg, van uit de Kogerstraat

verminderd, bij groepjes verlieten zij Texla en gingen naar hun families in het dorp terug. Dat ook vele gewapende Texelaars de moed in de schoenen gezonken was, blijkt wel uit het feit, dat met het middaguur velen naar Den Burg „om een koppie" gingen en dat de meesten van dezen nimmer op het toneel van de strijd teruggekeerd zijn.

DEN BURG IN AFWACHTING

Laten wij zien, hoe onderwijl de toestand in het dorp zich ontwikkeld had. Dr. Koens, dierenarts van beroep, was 's morgens om half acht op het Raadhuis gekomen, vanwaar de opgeroepen burgers naar Texla werden gezonden. Het was op het Raadhuis een grote wanorde, velen gaven er bevelen, de organisatie liet er alles te wensen over. Een paar gearresteerde N.S.B.-ers bevonden zich aanvankelijk tussen de opstandelingen in de kamer van den gemeentesecretaris. Eerst later werden zij in verzekerde bewaring gesteld.

Enkele gewapende Georgiërs liepen tussen de burgers, een hunner wist van den heer Kelder gedaan te krijgen, dat deze een paar burgers beschikbaar stelde voor het opsporen van Duitsers, die een schuilplaats hadden gezocht in huizen rond de Groene Plaats [1]).

Het dorp was in rep en roer, toch beseften de meeste inwoners pas langzamerhand, hoe ernstig de toestand was. Schokkend was het drama, dat zich afspeelde met zeven Duitsers, die in de afgelopen nacht hadden gelogeerd in hotel De Lindenboom op de Groene Plaats. Onder hen waren een protestantse en een katholieke geestelijke. De laatste, een rijzige jonge man, was evenals zijn land-

[1]) Mededelingen van Dr. H. Koens en Ds. J. Knot.

genoten door het aanhoudende schieten wakker geworden. Reeds om een uur of zeven verliet hij het hotel door een deur aan de achterzijde. Op de Groene Plaats hielden de Georgiërs toen reeds een oog in het zeil. Nabij De Graafs lunchroom liep hij den Russen in handen. Men bracht hem naar Texla, waar het bevel tot zijn fusillering volgde. Voortdurend en met klem aandringend om gehoord te worden door een Duits-sprekenden Russischen officier, sloot men hem op in een verlaten bunker. Dit werd zijn behoud; in de loop van de gevechten, die volgden, vergat men hem. 's Avonds, toen de Duitsers Texla bezetten, werd hij bevrijd.
De familie Kikkert van De Lindenboom bevond zich door de aanwezigheid der zes Duitse militairen in een netelig parket. De wachthebbende Georgiërs op de Groene Plaats hadden reeds enkele malen door de ruiten van het hotel geschoten, als zij daar Duitse uniformen meenden te zien. Het was levensgevaarlijk om het gebouw aan de voorzijde te verlaten. Een dienstmeisje [1]) is toen door een achterdeur naar buiten gegaan, om op het Raadhuis instructies te vragen.
Weldra kwam zij terug met de boodschap, dat alle burgers uit De Lindeboom zich op het Raadhuis moesten melden, zij dienden het hotel aan de achterzijde te verlaten. Toen het dienstmeisje met de familie op het Raadhuis terugkwam, vroeg men haar, of zij nog een keer naar De Lindenboom wilde gaan, om de Duitsers daar te berichten, dat hun lijfsbehoud gegeven werd, zo zij hun wapens wilden neerleggen op de stoep vóór het hotel. Afke stemde toe, het schijnt echter, dat zij den haar begeleidenden Georgiër niet goed begrepen heeft. Zij kwam althans terug, waarop de boekhandelaar, de

[1]) Afke Wassenaar.

heer Joh. M. Duinker, zich bereid verklaarde, om naar het hotel te gaan. De Duitsers hebben den heer Duinker aangehoord en hun wapens te bestemder plaatse gedeponeerd. Daarna kwamen zij naar buiten ; lopend in een rij, achter elkaar, werden zij naar Texla gebracht , waar ze zonder vorm van proces en ondanks de gedane toezegging gefusilleerd werden. Het is waarschijnlijk, dat de Duitsers dit ter ore is gekomen, hun houding ten opzichte van de Texelaars is daardoor zeker wraakzuchtiger geworden.

Om half tien was op last van den heer Kelder op de toren van de Grote Kerk, onmiddellijk bij het Raadhuis, een uitkijkpost geplaatst, die al spoedig rapporteerde, dat nabij het dorp Den Hoorn, aan de zuidzijde van het eiland een concentratie van enige honderden Duitsers was waargenomen, die klaarblijkelijk uit Den Helder op De Mok aan land was gebracht. De reeds eerder genoemde Dr. Koens bracht dit bericht op Texla bij Loladse, die daardoor in de gelegenheid werd gesteld om maatregelen te nemen.

Wij vertelden, dat de Fahrbereitschaft Duits was gebleven en dat ook de onmiddellijke omgeving van het Noodziekenhuis door de Duitsers was bezet. De schrijver van dit verslag was 's morgens om een uur of negen met een bevriende familie van zijn huis in de Hogerstraat, dat juist tussen de Fahrbereitschaft en de Stenenplaats in lag, naar een veiliger woning op de Kogerweg gegaan. Kort daarna is hij met den beurtschipper, den heer J. Bruin, het dorp ingegaan om zich van de ontwikkeling der gebeurtenissen op de hoogte te stellen. In de Kogerstraat ter hoogte van Schoonoord, een vijftig meter zuidelijk van de Algemene Begraafplaats, stond een Russische mitrailleur opgesteld,

die de gehele Kogerstraat tot aan den Stenenplaats beheerste. Zolang de Georgiërs op de Stenenplaats waren, bestond er geen reden om van deze mitrailleur gebruik te maken. Op het land van Jac. Roeper, achter een tuinwal, hadden verschillende Georgiërs stelling gekozen, van deze plaats af hielden zij de Vogelenzang en de omgeving van het Noodziekenhuis onder vuur. Het groepje Duitsers van de Fahrbereitschaft en het Noodziekenhuis was te gering in aantal om tot de aanval over te gaan. Het blijft onbegrijpelijk, dat Loladse niet getracht heeft de Fahrbereitschaft blijvend in handen te krijgen. Weliswaar zijn de Russen daar enkele uren heer en meester geweest, maar na korte tijd werden zij er door de verwoed vechtende Duitsers weer uit verdreven. Wel hielden de Georgiërs de Fahrbereitschaft en de omgeving van het Noodziekenhuis onder vuur met het gevolg, dat bijna alle ruiten van het ziekenhuisje, waar ook nog heel wat zieke burgers lagen, stuk voor stuk in scherven geschoten werden. Op verzoek van dokter Veening, hebben de Duitsers een mitrailleur, die vlak voor het ziekenhuis stond, toen een eind verplaatst; het gebouw is desondanks nog herhaaldelijk getroffen. De toestand in het ziekenhuis was verschrikkelijk, herhaaldelijk bracht de onverschrokken Jan Rey, ook onder het hevigste vuren gewonden aan, o.a. den schippersknecht Henk de Bloois, die in Oude Schild ernstig gewond was, zijn rechter elleboog was door een granaatscherf versplinterd. In de ziekenzalen was het een erbarmelijke toestand, de gewonden en zieken, moesten terwille van hun veiligheid op de grond gelegd worden, men bracht ze naar de gangen en de keuken, waar ze lagen temidden van Duitse gewonden, die op transport wachtten.

De schrijver van dit verslag en de heer J. Bruin gingen van het huis in de Kogerstraat, waar zij een toevlucht hadden gevonden, over Kogerstraat, Stenenplaats en Waalderstraat naar de Wilhelminalaan, waar zij door een der vele stegen de Weverstraat bereikten. De tocht had een zeer bepaald doel : in de Weverstraat woonde n.l. de electro-technicus De Wilt, die met zijn kleine kristalontvanger regelmatig de Engelse radio beluisterde en die heel wat vertrouwden mee had laten profiteren. Helaas was het nieuws onbelangrijk, het was belangrijk, maar zeer onprettig, dat met geen woord over de Russische opstand in Holland werd gerept. Zij, die regelmatig het radionieuws van Engelse zijde hadden gehoord, stelden reeds bij de aanvang van de opstand weinig vertrouwen in de mededelingen uit Georgische bron, dat in geheel Westelijk Nederland de strijd tegen de Duitse onderdrukking begonnen was. Wij begrepen, dat het Georgische verzet helaas weinig kans op succes bood en dat ook voor de burgers moeilijke dagen op komst waren. Teruggekeerd in de Kogerstraat hebben wij met enkele Georgiërs gepraat. Een groepje onder leiding van een officier (eerst veel later vernamen wij dat deze officier Loladse zelf was) verkeerde herhaaldelijk in de buurt van Schoonoord ter hoogte van de mitrailleur, die de Kogerweg bestreek. Van achter de huizen aan de westzijde van de Kogerweg klonk het geknetter van een machinegeweer, het was de post op Jac. Roepers land, die schoot in de richting van ziekenhuis en Vogelenzang. Het was ons duidelijk, dat er gevechten op til waren, want ook wij hadden vernomen, dat Duitse versterkingen het dorp over de Hoornderweg zouden bereiken.

WRAAK OP WEERLOZE BURGERS

Een gebeurtenis, die op de Texelse bevolking grote indruk heeft gemaakt, dient hier beschreven te worden.

De Duitsers waren reeds dadelijk verbitterd over het feit, dat de burgerij ondubbelzinnig haar sympathie met de opstandelingen liet blijken. De Duitse bezetting van de Fahrbereitschaft, die zoals wij vertelden, zich in het dorp wist te handhaven, pakte successievelijk verschillende mannelijke inwoners van het dorp op. Wim Mulder, een zoon van den notaris, die tot de arrestanten heeft behoord, gaf ons het volgende relaas van zijn ervaringen.

Om half acht was hij, als zovelen, met zijn broer en enkele vrienden naar Texla gegaan om zich te melden. Gerrit Broekman kreeg daar opdracht om auto's te gaan vorderen, Wim en Henk Mulder moesten hem daarbij assisteren. Toen Wim Mulder vroeg, of er geen militaire begeleiding nodig was, overhandigde een Georgiër hem zijn geweer en hing hem een meterslange gordel met patronen om de hals. De drie mannen gingen naar de garage van Jan Rey in de Waalderstraat, zij haalden daar de auto van dokter Boswijk, die door Karel Boswijk werd bestuurd. De auto werd naar Texla gebracht, waarbij Henk Mulder, zittend op het spatbord, meereed. Nadat deze auto afgeleverd was, gingen Gerrit Broekman en Wim Mulder opnieuw het dorp in. Zij kwamen toen o.m. bij Dros' Autocentrale op het Schildereinde. Daar stond een auto, die gerepareerd moest worden, maar de monteur Witte, die in de Molenstraat woonde, was niet aanwezig. De mannen gingen hem halen; in de Warmoesstraat kregen zij toen gezelschap van een anderen

jongen man, Cor Kievit, die, gewapend met een revolver, met hen meeging naar de Molenstraat. Witte was niet thuis; voor diens huis komend, zagen de jongelui voor de Fahrbereitschaft den heer Joh. M. Duinker heen en weer lopen. Hij droeg de band der verzetsbeweging om de arm, maar was ongewapend. In zijn nabijheid liepen of stonden een paar soldaten. De mannen verkeerden in de veronderstelling, dat deze soldaten Russen waren, vooral toen de laatsten hen wenkten om naderbij te komen. Gevolg gevend aan de uitnodiging, gingen zij naar het groepje toe, pas toen het te laat was, bleek welk een vergissing er in het spel was. Zij moesten hun wapens afgeven en werden met den heer Joh. M. Duinker, die reeds eerder bij de Fahrbereitschaft in de val gelopen was, op de aanhangwagen van een vrachtauto geladen. Successievelijk kwamen er andere mannen bij, tot er in het geheel veertien waren. Deze mannen werden allen gearresteerd tussen negen en twaalf uur 's morgens. Tegen het middaguur reed de auto met de aanhangwagen weg, een andere auto, waarvan de motor slecht aansloeg, nam men op sleeptouw. Op de eerste vrachtauto hielden enige gewapende Duitsers de veertien mannen in bedwang; zolang de auto met trage motor werd gesleept, was de kans op ontvluchting uitgesloten. Halverwege de weg naar Den Hoorn meenden de Duitsers echter, dat de tweede auto nu wel op eigen kracht zou kunnen rijden. Men maakte de sleepkabel los, de voorste auto reed weg en de mannen op de eerste auto begrepen, dat zij een kans tot ontvluchting kregen. Cor Kievit en Theo van Heerwaarden zijn dan ook ter hoogte van de Dijksloot van de aanhangwagen afgesprongen, zij wisten zich in veiligheid te brengen. Vlak bij het dorp Den Hoorn sprongen ook Wim Mulder en

W. L. Bakker van de wagen af. Hierdoor zijn tenslotte maar tien mannen op De Mok aangekomen. Zo weinig beseften althans de meesten van hen het gevaar, waarin zij verkeerden, dat de zestigjarige Ruimers Wim Mulder nog toevoegde, dat hij met alle genoegen een boodschap aan diens ouders wilde brengen. Ruimers was er toen nog van overtuigd, dat hij binnen een paar uur in Den Burg terug zou zijn.

Uit mededelingen, die wij naderhand van het personeel van de Voorwaarts ontvingen, is komen vast te staan, dat de gearresteerden enige tijd na aankomst op de Mok gefusilleerd zijn. De slachtoffers waren : de boekhandelaar Joh. M. Duinker, de gebroeders Andries en Herman Pen, firmanten van hotel De Oranjeboom, de schoenmaker Jan Witte, de gepensionneerde ambtenaar P. Ruimers, de kantoorbediende Gerrit Broekman, de monteur Corn. Witte Azn., de boerenknecht Michiel Keizer, diens broer de metselaar Wim Keizer en de kantoorbediende Jan Oremus. Ruimers was ongeveer zestig jaar, de leeftijd der anderen varieerde van 18 tot 36 jaar. Het stoffelijk overschot dezer mannen is naderhand op een strand bij de Mok, aan de laagwaterlijn teruggevonden.

DUITSE VERSTERKINGEN NAAR DEN BURG

Van Ds van der Veer, een doopsgezinden predikant, die aan de buitenzijde van het dorp op de Emmalaan woont en van Leendert Kuiper, een jongen arbeider, die aan het einde van de Molenstraat was, vernamen wij later, hoe de toestand aan de Zuidzijde van het dorp was. Ds van der Veer heeft van uit zijn huis een wijd uitzicht over Texel, 's morgens

toen Texla beschoten werd, heeft hij gezien, hoe boven de batterij van het Loodsmansduin na ieder salvo vier zwarte rookwolkjes opstegen. De predikant wist toen niet, dat het vuur van deze batterij op Texla was gericht. Om kwart voor elf kwam een grote Dieselauto met twee kleinere vrachtauto's uit de richting van De Mok. Er werden ongeveer vijftig soldaten en enkele stukken licht geschut mee aangevoerd, het waren de eerste Duitse versterkingen, waarvoor, zooals later bleek, de Voorwaarts, een der schepen van Texels Eigen Stoomboot Onderneming, had gevaren. Het geschut werd in stelling gebracht op de hoek van Emmalaan en Hoornderweg, de beide kerktorens — van de toren der Hervormde kerk had men op de Duitsers bij de Fahrbereitschaft geschoten — werden onder vuur genomen. Men richtte vooral op de torentrans der N.H. kerk, die licht beschadigd werd. Na de beschieting der kerktorens verdeelden de Duitsers zich : één groep koos stelling in de huizen van de Emmalaan, in de bosjes en tuinen daarachter, bezette het voetbalveld, een andere groep bleef in de omgeving van de R.K. school. Geleidelijk kwamen meer Duitsers van De Mok aan, met het middaguur arriveerde in een Duitse auto en in gezelschap van een Duitsen officier de N.S.B.-burgemeester R. de Vries, die bij het uitbreken van de opstand niet op het eiland was. Hij groette de militairen door het afnemen van de hoed en ging kruipend langs een tuinwal naar de soldaten bij de R.K. school.

Om half één zagen de bewoners van het einde der Molenstraat twee parlementairen, met witte vlaggen op het stuur hunner fietsen, komen uit de richting van De Mok. Een Duitser heeft naderhand aan Leendert Kuiper verteld, dat dit twee Russische

soldaten waren, afgezonden door de leiding der ingelijfde Russische troepen in Noord-Holland.
Na een oponthoud van een klein uur, Kuiper zelf heeft de soldaten gedurende die tijd bij de school gezien, zijn ze door de Weststraat en Hogerstraat naar de Stenenplaats gegaan. Deze mededelingen vullen onze eigen ervaringen volkomen aan. Om één uur 35 kwamen langs de Kogerstraat uit de richting van de Stenenplaats twee ongewapende, jonge soldaten in flinke pas marcherend en in Duitse uniformen. De een had over de linker, de ander over de rechterschouder een withouten stok, waaraan een grote, witte vlag was bevestigd. Tegenover Schoonoord, bij Tolens, stond het reeds genoemde groepje Georgiërs, waarbij zich Loladse bevond. De soldaten reikten hem een vel wit papier aan, waarop een heftige discussie volgde. Na een kwartier verscheurde een der Georgiërs demonstratief het overhandigde papier, werden de vlaggen van de stokken getrokken en de laatsten over de weg geslingerd. Wij verwonderden ons er over, dat de parlementairen niet terug gingen. Sigaretten rokend, verdwenen zij als kameraden met de andere Georgiërs. De vlotte discussie en het feit, dat de parlementairen met de vlaggen op hun fietsen van Den Hoorn kwamen, maken het zeer waarschijnlijk, dat Kuipers mededelingen juist waren. Melikia, de Russische officier wiens opdracht het was de Zuidelijke Batterij te nemen, heeft ons naderhand verteld, dat de Duitse commandant Breitner, die na zijn nachtelijke vlucht uit Den Helder was teruggekeerd, de overgave van alle wapens eiste, vóór drie uur. Werd de eis niet ingewilligd, dan zouden de Georgiërs met artillerie beschoten worden. De twee parlementairen waren Georgiërs uit Den Helder. Zij hebben de strijd met de Texelse

opstandelingen meegevoerd en zijn beiden gesneuveld.
Oudere Duitse soldaten hebben ook aan Ds van der Veer medegedeeld, dat de beschieting van het dorp om drie uur te verwachten was. Een Feldwebel antwoordde hem op de vraag, wat er stond te gebeuren: „Sie werden staunen". Zowel de bewoners van de Emmalaan als de Duitse soldaten daar in de buurt verkeerden in de veronderstelling, dat het dorp na de aankomst der parlementairen verlaten was.
Na de lunch besloot schrijver dezes een praatje te gaan maken bij een bevriende relatie enige huizen verder in de Kogerstraat. Tot zijn verwondering trof hij daar enige gewapende lieden van de verzetsbeweging aan. Klaarblijkelijk vonden zij het veiliger om niet de straat op te gaan. Er hebben trouwens maar enkele leden van de ondergrondse actief aan de strijd deelgenomen [1]).
In elke oorlog vallen vele onschuldige slachtoffers. 's Morgens vroeg, toen Tinus Veeger ging melken, werd hij aan de grens van Den Burg door een kogel getroffen. Ernstig gewond bracht men hem naar het Noodziekenhuis. Bij het schieten van en naar de Fahrbereitschaft was 's morgens ook al een slachtoffer gevallen [2]).

1800 GRANATEN AFGESCHOTEN OP DEN BURG [3]).

Van half drie tot half vier was het in de Kogerstraat ter hoogte van Schoonoord volkomen rustig. Het

[1]) Fr. Klumpers wonende bij Den Hoorn werd reeds de eerste dag vlak bij zijn huis gepakt en gefusilleerd.
[2]) Mej. D. Bakker.
[3]) Mededeling van den Duitsen arts Piechler aan den heer Veening.

groepje Georgiërs beheerste de weg naar Texla, in het dorp zelf, aan de kant van de U.L.O.-school en in het park kunnen nog een dertig à veertig Russen zijn geweest. Sprekend met den Georgischen aanvoerder bij Schoonoord, vertelde deze ons, hoe gunstig de situatie voor een opstand was. De Engelsen waren reeds in Amersfoort, het westelijk front was de ineenstorting nabij en in Amsterdam waren de communisten heer en meester. Aan de hand van een Nederlandse spoorwegkaart legde hij uit, hoe de toestand zich ontwikkelde. Belangstellend luisterde een groep van zeker 20 burgers naar hem, toen plotseling granaatvuur weerklonk. De projectielen suisden over de hoofden en ontploften ergens in de buurt met felle knal. De groep luisteraars spatte uiteen, ook wij zochten bij onzen gastheer een goed heenkomen. Van uit de erker konden wij goed zien, wat er in de Kogerstraat gebeurde. In een notitieboekje maakten wij de volgende aantekeningen:
Het exploderen der granaten blijft voortduren, dichterbij en verderweg slaan zij in, wij krijgen het gevoel, dat er een grote aanval op ons dorp begonnen is. Angstig is het, als vlakbij een projectiel tot ontploffing komt, wij stellen ons achter in de gang en in de W.C. op. Het is ruim kwart over vier. In een pauze gaan wij even naar boven en zien dat het huis van de familie Kant, dicht achter ons, zwaar beschadigd is. Opnieuw begint de beschieting, de kinderen beginnen te huilen. Af en toe loopt een van ons naar voren om uit de erker te kijken. Langzaam trekken de Georgiërs terug in de richting van de begraafplaats ; de mitrailleur is meegenomen. Ook van Jac. Roepers land zijn zij teruggetrokken. Het kanongebulder houdt niet op, aan de beschieting van ons dorp schijnt geen einde te komen. Wij

praten over een gewonden Georgiër, die in de werkplaats van Tolens, enige huizen verderop, is achtergelaten. Het schieten wordt zo hevig, dat wij niet meer in de erker durven gaan. Het dringt tot ons door, dat er veel slachtoffers moeten zijn, dat Den Burg misschien wel in een rokende puinhoop veranderd zal zijn. Maar dan, onverwacht, houdt het bombardement op, slechts geweerschoten weerklinken nog. De beschieting heeft juist twintig minuten geduurd [1]).

Wij denken er over om het gangetje te verlaten, ons groepje bestaat uit 7 volwassenen en 3 kinderen. Wat zou ons lot zijn geweest als een granaat het huis had geraakt ? Door de gekleurde glas-in-lood ruitjes aan weerszijden van de voordeur zien wij soldaten in gebukte houding voorbij het huis gaan. Plotseling tumult. Duitse stemmen eisen binnengelaten te worden, men bonst op de huisdeur. Eén onzer doet open, bezweet en verhit doorzoeken drie zwaargewapende Duitsers het huis, vragen of er Russen in verborgen zijn. Natuurlijk ontkennen wij dat. Wij zien hoe de Duitsers ook aan de overzijde in de huizen gaan. Wij weten, dat het zoeken vruchteloos zal zijn. Nergens hebben de Georgiërs de burgerij ook maar de minste overlast bezorgd. Langzaam trekken de Duitsers op in de richting van de begraafplaats. Een stuk licht geschut op luchtbanden wordt hen nagerold. Voortdurend schietend uit velerlei automatische wapens, bereiken de Duitsers de Bogerd, een boerderij tegenover de Algemeene Begraafplaats, het gefluit der geweerkogels wordt af en toe overstemd als met een

[1]) Een inwoner vertelde ons, dat hij in die tijd juist zijn rozenkrans had afgebeden. Twintig minuten lang had het dorp onder het vuur gelegen van de Noordelijke en Zuidelijke batterij, van de batterijen op het Loodsmansduin, te Den Helder en De Mok. In die tijd zijn 1800 granaten op het dorp afgeschoten (mededeling van den militairen arts Piechler).

donderende slag een „Panzerfaust" afgeschoten wordt. Wij zien hoe een Georgiër, de handen omhoog geheven, wordt weggeleid.
Een gewonde Duitser, steunend op een stok, komt aanstrompelen uit de richting van de Bogerd, zijn voet is in een bloedig verband gewonden. Een witte ambulanceauto met rood kruis rijdt hem voorbij : „Sanni, Sanni" roept hij de auto na. Men heeft hem echter niet opgemerkt. Aan de overkant gaat hij door een poort naar de achterzijde van een der huizen. Na enige tijd keert hij terug en strompelt over de weg naar Den Burg.
Nog steeds klinkt geweer- en granaatvuur, maar het is verder af, wij begrijpen, dat de Russen terugtrekken, waarschijnlijk op Texla. Henk Boon, in burger, blootshoofds, de armen omhoog, wordt om kwart vóór zes door twee Duitsers, die achter hem lopen, opgebracht naar Den Burg. Wij zien hem zo ver mogelijk na, zijn onmachtig om te helpen en denken, dat hij als franc-tireur gegrepen zal zijn. Naderhand is hij vrijgelaten. Hij werd op het kerkhof, gelukkig zonder wapens, gevat, maar bij fouillering vond men geweerkogels in zijn zak. Bij de Bogerd staat de ambulanceauto, wij kunnen zien hoe gewonde Duitsers worden ingeladen.
Tot zeven uur blijven wij in de Kogerstraat, dan besluiten wij naar ons huis in de Hogerstraat terug te gaan. Wij ontmoeten daar een groepje zwaar gewapende Duitsers. Ook op de Stenenplaats is dan nog een vrij grote groep, van naar schatting vijftig man. Door de Vogelenzang en de tuinen van onze buren gaan wij naar ons huis. In de Kogerstraat is veel glasschade, de achterzijden der huizen in de Hogerstraat dragen de sporen van de zware beschieting. Talloze ruiten liggen in scherven, het achterhuis van Moerbeek is een ruïne, het dak heeft een

paar voltreffers te verduren gehad. Schipper Bruin besluit de straat op te gaan, om te zien hoe het met zijn moeder in de Weverstraat is. Hij komt terug en brengt haar mee, zij en haar huis zijn er goed afgekomen. Het huis van Bruin, den fotograaf, staat in brand. Men tracht een tegenoverliggend pand te redden. Vergeefs, even later slaan ook daar de vlammen uit. Op straat, tussen puin en glasscherven patrouilleren met verbeten gezichten de Duitsers en jagen iedereen in huis. Het is bijna acht uur, mijnheer de Rijkscommissaris heeft sinds lang vastgesteld, dat wij dan thuis moeten zijn en in angstig verbeiden geven honderden, van rampzalige gedachten vervuld, in arren moede, het zoeken naar hun verwanten op. Schrijver dezer regels gaat nog eens kijken in de Hogerstraat, hij ziet hoe op de Stenenplaats gevangen genomen Russen in een auto worden gesmeten. Hij hoort, dat er vele doden in het dorp zijn. Han Moerbeek is zwaar gewond, Dick Verstegen vertelt hem, hoe hij het lijk van zijn vader vond. De oude man werd door een granaatscherf in de borst op slag gedood. Perebooms vrouw huilt, haar baby was de hele dag bij familie op de Wilhelminalaan, zij is daar heengegaan, maar het huis was verlaten. In de gang zag zij een groot gat in muur en vloer, de oude Friese klok lag versplinterd onder aan de trap.
De dag is ten einde, bij het licht van een carbidlamp zitten wij met velen in de achterkamer. Wij hebben nog niet gegeten, er wordt pap gekookt. Wij besluiten niet boven te gaan slapen. De buren komen praten, vertellen van hun ellende. Een van hen roept ons achter het huis en wijst naar de hemel. Rond de toren van de Grote Kerk hangt een rosse gloed, scherp steekt de donkere spits tegen de vlamverlichte lucht af. Het is de hele dag mooi,

helder weer geweest, maar er staat vrij veel wind. De vrouwen zijn beangst, dat het hele dorp zal afbranden. Wij troosten hen en zeggen, dat zij daarover geen zorg behoeven te hebben, omdat de windrichting in ons voordeel is. Velen zouden graag willen helpen met blussen, maar door de straten lopen op zwaar bespijkerde schoenen de Duitse schildwachten. Wij moeten in ons huis blijven. Op de grond, op stoelen en een divan gaan wij de nacht in. Wij behoren tot de gelukkigen, die werden gespaard, hoevelen verloren die dag het liefste, dat zij op aarde hadden ?

IN HET ZIEKENHUIS

In het Noodziekenhuis heeft de chirurg Veening de gehele dag zonder onderbreking zijn plicht gedaan, hij heeft geamputeerd en geopereerd, zalen ontruimd en gewonden in hun moeilijkste ogenblikken een woord van bemoediging toegesproken. Hij ziet van uit het raam der operatiekamer, hoe bij de beschieting van het dorp het huis, dat bewoond wordt door de familie Kant en dat staat aan een nieuw zijstraatje van de Kogerweg, bij de eerste kanonschoten getroffen wordt. Zware ontploffingen weerklinken, stukken hout, dakpannen en stenen worden in de lucht geslingerd. Weldra zal hij horen, hoe het echtpaar Kant onmiddellijk werd gedood, hoe de een en twintigjarige zoon door een raam is geslingerd, maar hoe deze er nochtans levend afgekomen is. Bij de familie Van Deursen, familie en buren van de Kants, werd, behalve de Vader en Moeder, ook het elfjarige dochtertje gedood. Alleen een zuigeling overleefde in de wieg het verschrikkelijke bombardement.

Nauwelijks is de beschieting afgelopen, of een stroom gewonden en stervenden begint het Noodziekenhuis binnen te vloeien. De mannen van de luchtbescherming onder leiding van den heer Van Ingen Schenau, een grijzende vijftiger, die heel wat jaren in Indië heeft gesleten, doen voortreffelijk werk. Op de weinige brancards, op geïmproviseerde draagbaren — dikwijls gebruikt men een paar planken of een deur — komen de kermenden en steunenden binnen. Soms is hulp niet meer nodig, zijn de slachtoffers reeds overleden. Het wordt twee, drie uur in de nacht, de vorige nachten heeft de jonge chirurg haast niet geslapen. Maar, hij gaat door. Om drie uur komt de arts Piechler in het ziekenhuis. De vorige nacht was hij met majoor Breitner in een bootje over het Marsdiep naar Den Helder gevlucht. Hij brengt twee gewonde Hollanders mee, onderweg aangetroffen in het land, door radeloze familie na de beschieting daarheen gebracht. Piechler heeft een fles rhum meegenomen, uit een eierdopje, glazen zijn er niet, worden haastig een paar slokken gedronken. Sedert tien uur komen herhaaldelijk gewonde Duitse soldaten binnen, een afzonderlijk zaaltje is voor hen gereed gemaakt. Bij het licht van walmende oliepitjes doen zusters en artsen hun verantwoordelijk werk, uit de verte klinken nog steeds schoten van geweren, het geblaf van mitrailleurs. De strijd om de Dennen, waarop de Georgiërs van Texla zich teruggetrokken hebben, duurt voort. Nog steeds wachten gewonden op hulp, het is soms moeilijk beslissen, welke gekwetste voorrang dient te hebben. De uren van de nacht verstrijken en nog steeds werkt de chirurg met zijn dappere helpsters voort. Velen van de laatsten zijn jong en pas kort in het vak. Enkelen zijn van het eiland, nooit hebben zij gedacht zoiets mee te

zullen maken. De dageraad breekt aan, langzamerhand kunnen de oliepitjes uitgeblazen worden, maar nog steeds is er voor de helpenden in het ziekenhuis geen rust. Tot Zaterdagmiddag gaan zij, werkend op hun zenuwen, voort. Dan komt een chirurg uit Den Helder, het is de heer Van Driel, hij brengt een assistent, een operatiezuster en een narcotiseur mee. Er zijn door menslievende Hollanders een paar zwaar gewonde Georgiërs binnengesmokkeld, de Duitsers mogen hen vooral niet zien. Maar Piechler ontdekt ze en zegt, dat hij ze wel weg zal laten halen. Dokter Van Driel helpt deze gewonden, hij weet dan nog niet, dat ze de volgende dag door een brullenden S.S.-man opgevorderd zullen worden. Schoppend tegen de bedden, waarop de gewonden liggen, dreigend met zijn geweer zal de vent de ongelukkigen van de bedden sleuren onder het uitstoten van de afschuwelijkste verwensingen. Als hopen vuil zullen ze in een kar geslingerd worden om op Texla te worden doodgeschoten. Vier en twintig uren is deze Georgiërs nog het leven beschoren, de nieuw aangekomen geneesheren doen voor hen wat mogelijk is, de zusters kunnen nog één dag lang, ook deze mensenkinderen terzijde staan.
De bevolking van Den Burg tracht in de slaap de ellende van de afgelopen dag te vergeten. Nog weten de meesten niet hoevelen om het leven gekomen zijn, nog beseffen zij niet hoe groot de ramp is, waardoor Texel werd bezocht.

DE DUITSERS BEZETTEN DEN BURG EN TEXLA

Na de beschieting van Den Burg, zijn de Duitsers door de Molenstraat, door de lage landen van de

Elemert en langs het voetbalveld over het Schildereinde het dorp binnengetrokken. Enkele Russen waren toen nog in het dorp, maar de meesten waren weggetrokken. Vier hunner, drie soldaten en een officier werden in de Elemert, dadelijk na de beschieting, gevangengenomen. Dr Koens deelde ons mede, dat door zijn huis en over de tennisbaan in de nabijheid enige tientallen Russen trachtten buiten het dorp te komen, de gordel Duitse soldaten tussen Emmalaan en Warmoesstraat heeft dit belet. Gedurende het bombardement lagen de Duitse troepen practisch aan de rand van het vuurscherm, getuige het feit, dat in de weide van de Elemert veel granaten zijn neergekomen en dat een schuur van H. Keesom in de Molenstraat zwaar werd getroffen (hier werden 20 schapen gedood).
Bij de bezetting van het dorp pleegden de Duitsers jegens de Russen weerzinwekkende gruwelen. In de Graafs lunchroom, gedurende de oorlog tot Wehrmachtsheim ingericht, en reeds op de eerste dag van de opstand door burgers met veel toewijding in een hospitaal voor gewonde Georgiërs veranderd, waren o.m. de vier Russen opgenomen, die door dokter Veening op Texla waren verbonden. Een paar andere artsen van het eiland verleenden er geneeskundige hulp, een paar meisjes uit Den Burg deden er dienst als verpleegster. De Duitse helden sleurden er de gewonden van de bedden, hen uitmakend voor „Schweinhunde". Zij sleepten de ongelukkigen o.a. naar het huis van de Wed. Wijngaarde in de nabijliggende Warmoesstraat, waar vier hunner op beestachtige wijze afgemaakt zijn.

DE UREN NA DE DUITSE BEZETTING

De Georgiërs hebben Texla Vrijdagavond bij het naderen van de Duitsers ontruimd. De heer C. van der Kooi en zes andere Hollanders zagen tegen deze tijd een luxe auto Texla naderen. Een paar Russische officieren stapten er in, de wagen reed weg in de richting van De Koog. Toen begrepen de Hollanders, dat Texla zou worden opgegeven en dat ze te kiezen hadden tussen het voortzetten van de strijd met de Georgiërs, die stelling kozen achter een tuinwal, noordelijk van Texla, of het opgeven van de partisanenstrijd. Zij besloten tot het laatste. Zouden zij de Duitsers afwachten, dan stond hun een zekere dood te wachten. Niet minder verdacht zou het zijn, om de Duitsers tegemoet te gaan. De enige mogelijkheid om het vege lijf te redden was, om te trachten Texla te verlaten zonder dat ook de Georgiërs daar erg in hadden. De mannen zijn — het was onderwijl donker geworden, maar brandende hooi- en graanschelven verlichtten het terrein in wijde omtrek — kruipend naar een schuur gegaan, waar zij zich zo veilig mogelijk achter een partij dennetakken opstelden. Over en weer schoten Duitsers en Georgiërs, herhaaldelijk doorboorden geweerkogels de wanden van de „boet". Toen het schijnsel der brandende schelven begon te verminderen, kropen zij op handen en voeten in de richting van Ongeren, in duizend vrezen, dat zij door de vechtenden opgemerkt zouden worden. De heer Van der Kooi en zijn makker, Niek de Jong, zijn tenslotte in een alleenstaand boerderijtje terecht gekomen bij Weegeswaal, dat buiten de vuurlinie lag. Zij hebben daar de nacht doorgebracht. Het is wel onnodig om te vertellen, dat zij hun geweren in het schuurtje achtergelaten hebben.

De compagnie, die Texla had ontruimd, trok terug op de Dennen, na nog enige uren lang stand te hebben gehouden achter een hoge tuinwal van een nabijliggende boerderij.
Nadat de Russen Texla hadden verlaten, bleven daar o.a. vijf ernstig gewonden onder hoede van de Nederlandse zuster Dorré achter. De verpleegster stond in de deur van de hospitaalbunker, toen de Duitsers het terrein van Texla in bezit namen. Een Duitse soldaat naderde en vroeg haar of er Russen in de bunker waren en of deze wapens hadden. Zuster Dorré antwoordde, dat er slechts ongewapende gewonden op de bedden lagen. De Duitser liep haar toen voorbij, legde zijn geweer aan en bulderend: „Da kommen die Deutschen" betrad hij het bouwsel. Zes keer achter elkaar weerklonk een schot, de zes gewonden waren doodgeschoten. De reeds eerder genoemde Russische arts Schota Katamadse en een verpleger vielen de Duitsers in handen. Men bracht hen naar de Kommandantur. Onder het voorwendsel, dat zij geweigerd hadden gewonde Duitsers te verbinden, zijn beiden de volgende dag op Texla gefusilleerd.

DE BALANS VAN VERDRIET EN SCHADE

Op Zaterdagmorgen 7 April, hadden de bewoners van Den Burg pas goed de gelegenheid om alle misère in ogenschouw te nemen. Reddingsploegen waren toen reeds uren in de weer om de doden en gewonden uit het puin, uit de bouwvallen der huizen weg te dragen. De zwaargewonden bracht men naar het noodziekenhuis, de lichtgewonden vonden een onderdak in de lunchroom van De Graaf. De doden, waarvan sommigen afschuwelijk

verminkt waren, bracht men naar het brandspuithuisje in de Nieuwstraat. Flinke kerels hebben die dag en vele volgende dagen als paarden gewerkt. Hoe dikwijls hebben wij hen met hun droeve last, met strakke gezichten door de straten van het dorp zien gaan! De Weverstraat was er bijzonder slecht afgekomen, onbegaanbaar door het puin, door glaswerk en stukgeschoten meubilair, huis aan huis was er verwoest. Op open plaatsen, waar het vuur nog smeulde en rookte, waar een sterke brandlucht hing, waren eens huizen geweest. Stukken van gevels en van binnenmuren helden gevaarlijk over. Reeds ruimde een ploeg mannen de straat op, de heer Tiessen, directeur van Gemeentewerken leidde het gevaarlijke slopingswerk. De Parkstraat was één ruïne. Het postkantoor was zwaar beschadigd, uit de woning van den postdirecteur was de gehele voorgevel ter hoogte van twee verdiepingen weggeslagen. De vliering hing, angstig gevaarlijk, over de bouwval heen, in het puin zochten de bewoners, ternauwernood beseffend het gevaar waarin zij verkeerden, naar enkele kledingstukken, wat huishoudgoed, dat nog bruikbaar zou zijn. Wij hoorden hoe de heer Tiessen met zachte aandrang de bewoners uit de ruïne liet komen. Verwezen, onder kalken steenstof, kwamen zij naar buiten. De toegang tot de Parkstraat, voor het huis van Van der Slikke, was versperd door omgevallen, vaneengereten bomen. De school in de Nieuwstraat en alle huizen aan weerszijden van de Hollebol hadden zware schade geleden. Ook de Warmoesstraat had ernstig te lijden gehad. In het portiek van een huis in de Weverstraat lag een onontplofte granaat voor de deur, als achteloos daar neergeworpen. Het projectiel had een doorsnede van ruim 10 cm. In de drukkerij in de Parkstraat lag een blindganger, die niet te

tillen was. Deze granaat had een gewicht van zeker 70 kilo en een diameter van ongeveer 20 cm. Een gevangene van de Noordelijke batterij, de slager D. Peereboom, heeft ons verteld, hoe hij en nog een paar Texelaars gedwongen werden deze granaten aan te dragen. Men noodzaakte hen het dodelijke staal, dat hun naaste familieleden treffen kon, onder het vuren der Russen te versjouwen. Voorwaar, niets onmenselijks was deze Duitsers vreemd. Wij weten van dezen getuige, dat de beschieting van Den Burg dus ook van de Noordelijke batterij plaats heeft gevonden. Bewoners van Den Hoorn verzekerden ons, dat batterijen van De Mok, het Loodsmansduin en van een fort tussen Den Helder en De Kooi op het dorp hebben gevuurd. De pastorie van Ds Visser, het hoge huis van den kruidenier Heerschap, de woning van den veearts Dr Koens, waren in ruïnes herschapen. De Warmoesstraat rook nog dagenlang naar lysol en carbol, dat in de apotheek van Dr. Koens uit stukgeslagen flessen was gestroomd. Rieswijk de schoenmaker wees ons de plaats, waar zijn enige zoon de dood had gevonden. Wij hoorde de namen van velen, die omgekomen waren, van bakker Moojen, die temidden van huisgenoten en vrienden, met zijn opvolger, den jongen Wiep Ruijter, door een granaatscherf was getroffen. De toren van de R.K. Kerk vertoonde lichte beschadigingen, helaas was ook daar een slachtoffer gevallen [1]).

Bij de eerste telling bleek, dat vijftig huizen in het dorp verwoest waren of zo zwaar beschadigd, dat van herstel geen sprake kon zijn. Negentig woningen waren min of meer zwaar beschadigd, maar konden weer bewoonbaar worden gemaakt, en waren

[1]) Annie Witte.

een paar honderd gevallen van lichte schade[1]). Het aantal doden bedroeg reeds op Zaterdagmorgen enkele tientallen.

Die Zaterdagmorgen bracht de schrijver van dit verslag met een vriend den ouden heer Keijser op een brancard van de Parkstraat naar zijn familie aan de Nieuwe Weg ter hoogte van het aardappelselectiebedrijf. De heer Keijser kon onmogelijk in zijn geruïneerde huis blijven, hij was oud en reeds lang bedlegerig. Toen de brancard naar het Noodziekenhuis teruggebracht zou worden, verzocht een Duitse majoor ons om uit de Doopsgezinde pastorie[2]) het lijk van een gedoden Duitser weg te willen halen. Aan het verzoek werd voldaan, het lijk was dat van een onderofficier en vertoonde een gapende, bloederige wond aan de hals. Over de Groene Plaats werd het lijk naar de Kommandantur gebracht, waar ongeveer tien lijken van soldaten op de tegels onder het afdak van de serre lagen. Jacob Roeper heeft deze lijken, die allen zware wonden hadden, met de platte wagen naar de begraafplaats moeten rijden. Wij hebben toen voor het laatst den onderofficier Hock gezien, een Zuid-Duitser uit de buurt van het Bodenmeer, die zich onder de Texelaars veel sympathie verworven had. Menigeen, die moeilijkheden had met vorderingen of vergunningen, heeft hij aan zich verplicht. De kommandotoon van den Pruis was hem vreemd. Velen ging het ter harte, dat hij zo aan zijn einde gekomen was.

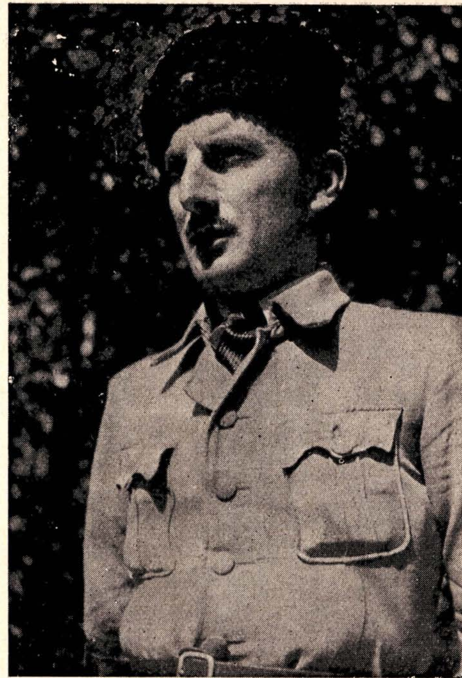
UITVAART DER SLACHTOFFERS

Dinsdagmiddag 10 April, op een stralende voorjaars-

[1]) Opgave van den heer Tiessen, directeur Gem. Werken.
[2]) Thans als postkantoor in gebruik.

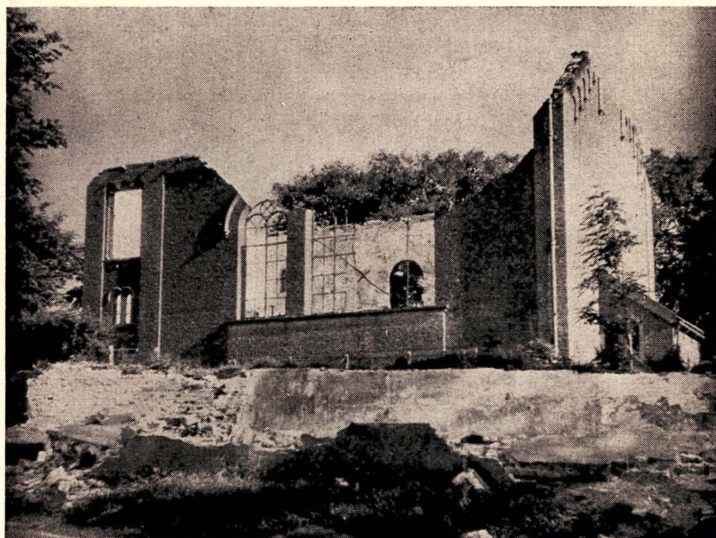
Loladse Schalwa,
aanvoerder der opstandige Georgiërs

Melikia, een der Georgische officieren

Het graf van Loladse Schalwa en 186 zijner kameraden

De kerk van De Waal na de beschieting

dag, waren in de Doopsgezinde kerk aan de Kogerstraat 38 zwarte doodkisten opgesteld, zij bevatten het stoffelijke overschot van de burgers, die bij de beschieting om het leven waren gekomen. De kisten waren gedekt met voorjaarsbloemen, urenlang trok een zwijgende schaar door het kerkgebouw, voor velen was dit een afscheid. De morgen daarop werd in de R.K. kerk een plechtige dienst gehouden, waar pastoor Gussenhove en de kapelaans Tulp en Vink een plechtige mis van Requiem opdroegen. De elf katholieke slachtoffers waren in de kerk voor het altaar opgebaard. Na afloop van de dienst had de teraardebestelling plaats op de begraafplaats aan de Driehuizerweg.

's Middags werd in de Doopsgezinde kerk een dienst gehouden ; daar waren 28 kisten blijven staan. De predikanten Visser en Van der Veer hebben er gesproken, woorden van troost, van diepe ernst over alles wat voorgevallen was. Op vier platte wagens werden de kisten de korte weg naar de Algemene Begraafplaats gereden, honderden sloten zich achter de droeve stoet aan. De Duitse commandant en de N.S.B.-burgemeester liepen mede in de stoet. Op de begraafplaats werd het woord gevoerd door de predikanten Van der Plas en Pos. In een massagraf zijn de doden verenigd.

DE STRIJD OM OUDE SCHILD

Het krijgsplan der Georgiërs hield in, dat het dorp Oude Schild, de havenplaats van het eiland, de eerste dag ingenomen zou worden. Inderdaad kwamen de Russen reeds op 6 April 's morgens 7 uur van Den Burg langs de Nieuwe Weg opzetten. Zij verwachtten tegenstand en brachten bij de

pakhuizen van Jac. Rab twee, bij de boerderij van v. d. Sterre twee, en bij het pakhuis van Wuis één stuk anti-tankgeschut in stelling. Tegen half negen opende het Russische geschut het vuur op de eenmansbunkers en de batterij aan de haven. Al spoedig werd toen het café van J. D. Bakker zwaar getroffen, het vloog in brand, er bleef slechts een puinhoop van over. Heel in de vroegte was in dit café de visserman P. Dogger van Oost binnengebracht, die aan het werk op zijn scheepje in de haven, door een geweerkogel getroffen was. Diep treurig is het, dat Dogger met een gewonden Duitser, die ook naar het gebouw was gedragen, in de vlammen omgekomen is.

De schipper van de Dokter Wagemaker, het grootste schip van T.E.S.O., had enige dagen tevoren reeds bevel gekregen zijn schip Vrijdagsmorgens om zeven uur naar Den Helder te laten varen. Wij vertelden al, hoe het de bedoeling was om het Georgische bataillon naar een andere bestemming te vervoeren. Uiteraard is daarvan niets gekomen, de schipper van de Dokter Wagemaker hield zich echter aan de ontvangen opdracht, hij verliet 's morgens om zeven uur, zonder één passagier, de haven. Geweerkogels gierden toen reeds om het schip, geweerkogels bestemd voor de Georgiërs, die de haven belegerden. De Dokter Wagemaker is tot Zaterdagavond in Den Helder gebleven, zulks op last van de Duitsers en keerde toen omstreeks half tien in Oude Schild terug. Reeds een kwartier later ging het schip opnieuw naar Den Helder terug. Van toen af aan werd het ingeschakeld voor het transport van gewonden en voor troepenvervoer. 's Zondagsmorgens 4 uur bracht de Dokter Wagemaker de eerste Duitse versterkingen op Texel aan. Het waren 300 à 400 man zonder geschut. De

Dokter Wagemaker is voortdurend in de vaart gebleven. In de nacht van Woensdag op Donderdag werden o.a. ammunitie en stukken geschut vervoerd.
De positie der Duitsers aan de haven was waarschijnlijk hopeloos. Toen de Georgiërs, waarbij zich ook negen partisanen uit Den Burg aangesloten hadden, bleven vuren, vluchtte de Duitse bezetting langs de buitenkant van de dijk, aan de voet van de steenglooiïng, in de richting van de Schans. De Duitse batterij beoosten de haven hield een uur langer stand, de bezetting nam toen de wijk langs de dijk in de richting Oosterend. De Georgiërs namen weldra de bunkers en stellingen rond de haven in bezit. Het bleef die morgen rustig tot de Duitse batterij van De Mok, de Zuidelijke batterij en die van het Loodsmansduin het vuur op de haven en omgeving openden. Bij dit bombardement zijn enkele huizen verwoest, ook werden er enige zwaar beschadigd. Bijna alle schepen in de haven leden schade, zeven sloegen lek en zonken, de Marsdiep liep vol water. De Georgiërs zijn in Oude Schild gebleven tot de volgende morgen omstreeks zeven uur. Zij trokken toen af om zich bij het gros hunner troepen in Eierland te voegen. Vóór de ontruiming van de stellingen rond de haven werden op het land van Van der Sterre zeven gevangen genomen Duitsers gefusilleerd.
Vrijdagsmorgens in de vroegte was een negental Texelaars, gewapend met geweren, met de Georgiërs opgetrokken naar Oude Schild. Toen de Duitsers de haven met omgeving onder granaatvuur legden, zijn vijf dezer mannen naar hun woonplaatsen teruggekeerd, de overige vier hebben tot laat in de avond de Georgiërs hulp en bijstand verleend. Bareld de Jong, Piet Vlaming, Nan Huisman en

Jan Schrama hebben 's nachts in de boerderij van de fam. Koorn op Zuid-Haffel gelogeerd. Een dochter van Koorn ging de volgende morgen naar Den Burg op onderzoek uit. Zij rapporteerde, dat de mannen zich zonder gevaar, maar natuurlijk ongewapend, naar het dorp konden begeven.
's Zaterdagsmorgens half elf zijn drie hunner naar het dorp gegaan [1]). Jammer genoeg liepen zij juist een Duitsen soldaat tegen het lijf, die de vorige dag door Bareld de Jong krijgsgevangen was gemaakt, maar die had weten te ontvluchten. Deze soldaat herkende de Jong onmiddellijk ; op zijn aanwijzen werden de mannen gearresteerd en naar de Kommandantur gebracht. Weldra waren zij daar in gezelschap van Frans Stechwey, Piet Brouwer en Jan Brakel. Terwijl de mannen voor het Duitse bureau hun lot afwachtten, kwam de onderwijzer Goedhart, een bekend N.S.B.-er met den burgemeester aanlopen. Zij beloofden bij den dienstdoenden officier voor de mannen te zullen pleiten. Toen zij het gebouw verlieten, konden zij slechts zeggen, dat de beslissing niet te Den Burg, maar aan De Mok genomen zou worden. Goedhart voegde er aan toe : ,,Zie, dat jullie niet op De Mok komen, want dan is het mis." Kort daarna werd het groepje onder bewaking naar de Stenen Plaats gevoerd, waar gewacht moest worden op een auto, die naar De Mok zou rijden. De Duitsers hadden de auto's echter hard nodig voor hun strijd bij De Waal, waar de Georgiërs in het offensief waren. Uren lang wachtten de mannen in onzekerheid.
Het toeval wilde, dat omstreeks deze tijd een beambte van de P.T.T. op de Kommandantur arbeiders kwam vragen voor opruimingswerk op het postkantoor. Er waren géén arbeidskrachten

[1]) Nan Huisman bleef bij zijn meisje, een dochter van Koorn.

beschikbaar, een voor de hand liggende oplossing was, om de gevangenen van de Stenen Plaats aan het werk te zetten. Men bracht de mannen naar de Parkstraat en liet hen onder bewaking van een paar soldaten een kabel vrij maken, die onder steenen en gruis verborgen lag. Toen geviel het, dat een paar Burgse schonen door de Parkstraat kwamen, de Duitsers maakten met de meisjes een praatje en .... Bareld de Jong met Piet Brouwer namen de vlucht ! De Jong kwam na enige omzwervingen op de Ruitersplaats bij Ongeren terecht, waar hij zich wekenlang verborgen hield. Op 20 April kreeg hij gezelschap van drie Georgiërs. Vrouw Schade, die wel wat durfde, verzorgde hen. Vijfmaal hebben de Duitsers het huis doorzocht, maar elke keer vergeefs ! De mannen, die niet wisten te ontvluchten van het postkantoor, werden gedwongen om voor de Duitsers te werken : men liet hen op het oorlogskerkhof grenzend aan de Algemene Begraafplaats te Den Burg lijken begraven. Na enkele dagen stond men hen toe om 's avonds naar huis te gaan ; tot de vrede op 5 Mei werden ze echter als krijgsgevangenen behandeld [1]).

De Duitsers waren voornemens Oude Schild, 's Zaterdags op het middaguur opnieuw met granaten te beschieten, o.a. van drie Duitse oorlogsscheepjes, gewapende trawlers, die reeds Donderdag — misschien in verband met de afvoer der Georgiërs — op de rede ligplaats hadden gekozen. Een Duitse soldaat is met een roeiboot naar de trawlers gegaan en bracht daar het bericht, dat de Russen het dorp hadden verlaten. Het dorp is daardoor voor een nieuw bombardement gespaard gebleven. Opvallend was het, dat de Russen alle stellingen en het daarin geplaatste geschut intact achterlieten. Waar-

[1]) Mededeling van Bareld de Jong.

schijnlijk rekenden zij er op, weldra terug te keren. Spoedig bezetten de Duitsers nu weer de versterkingen in het havenkwartier. Het T.E.S.O.-gebouw werd tot hulp-ziekenhuis ingericht [1]).

De Voorwaarts, die, zoals wij reeds mededeelden, met het bericht van de opstand Vrijdagsmorgens vroeg naar Den Helder was gegaan, werd terstond aangewezen voor troepenvervoer. Omstreeks negen uur bracht dit schip reeds een transport van ongeveer 200 Duitse soldaten mee. Met de Voorwaarts voeren een paar kleine Duitse vaartuigen mee, die eveneens soldaten vervoerden. Bij de ontscheping aan De Mok zag het personeel van de Voorwaarts daar de tien Texelaars uit Den Burg, die onder militaire bewaking daarheen gebracht waren. Wij vertelden reeds, dat gedurende de autotocht van Den Burg naar De Mok vier burgers onderweg kans hadden gezien van de auto af te springen. Op deze Vrijdag is de Voorwaarts drie keer met een transport soldaten naar De Mok gevaren. Reeds na het eerste transport werden gewonde militairen naar Den Helder mee teruggenomen. Toen het personeel voor de tweede keer op De Mok kwam en daar belangstellend naar de gevangengenomen burgers informeerde, hoorde het van een Nederlands sprekenden Rijksduitser, dat de tien Texelaars gefusilleerd waren. Toen de mensen daarover hun verbazing te kennen gaven, zei de man, dat hij de doden zelf had gezien [2]).

Vrijdagnacht bleef de Voorwaarts in Den Helder, 's Zaterdagsmorgens om zeven uur ging de reis weer naar De Mok ; opnieuw werd een transport soldaten vervoerd, een deel er van behoorde tot de z.g. Hermann-Goeringtroepen en kwam uit de

[1]) Mededelingen van A. Boon.
[2]) Idem van P. Vlas.

Een der vele schuilplaatsen, een oude schapenboet

kuststreek tussen Den Helder en IJmuiden. Die dag aan De Mok wachtend op gewonden, kwam er bericht, dat deze voortaan opgehaald moesten worden in Oude Schild. Daarheen vertrok het schip en voer aanvankelijk overdag, na het luchtbombardement van Den Helder op 13 April ook 's nachts, tussen Texel en Nieuwediep heen en weer. Naar schatting zijn 500 à 600 gewonde Duitsers vervoerd [1]).

Een treffend staal van Duits recht in oorlogstijd dient op deze plaats vermeld te worden. Verbitterd en ontstemd over de sympathie, die het grootste deel der Texelse bevolking daadwerkelijk voor de Georgiërs toonde, werd in de dorpen op Zondag 8 April een bekendmaking opgehangen, waarin werd aangekondigd, dat het verboden was aan Russische militairen onderdak te verlenen. Overtreding van dit verbod werd gestraft met de kogel, terwijl het huis van den schuldige in brand gestoken zou worden [2]). Melle Zegel, een rijwielhandelaar uit Oude Schild, die sedert enkele dagen een Georgiër geherbergd had, die den man had verbonden en hem burgerkleding verschafte, las de bekendmaking. Een zielestrijd volgde, er was in het dorp véél gepraat, men wist, dat Zegel een Rus verborgen hield. In het belang van vrouw en kinderen heeft hij den Georgiër toen aangegeven bij de Grenz-Schutz aan de haven.

[1]) Deze schatting is gebaseerd op mededelingen van het bootpersoneel en op een mededeling van den militairen arts Piechler aan den chirurg Veening.

[2]) Waarschuwing.

De burgemeester van Texel brengt ter openbare kennis, zulks in opdracht van den Kampfkommandant, dat het verboden is, aan Russische militairen onderdak te verschaffen of op enigerlei wijze hulp of bijstand te verlenen. Niet naleven van dit bevel wordt gestraft met den dood, terwijl het betreffende huis wordt verbrand.

Dit geldt ook voor gewonde Russen.

Den Burg, 7 April 1945. De burgemeester voornoemd,
Rijk de Vries.

De man werd weggehaald, kort daarna kwam men Zegel en zijn echtgenote ook arresteren. Vermoedelijk had de Georgiër bij zijn verhoor verteld, welke diensten Zegel hem had verleend. Met twee motorfietsen, elk van een zijspan voorzien, ging het naar Texla. Zegel en zijn vrouw zijn daar beiden gefusilleerd. Op Zondagmiddag omstreeks één uur is de Georgiër aan een handwijzer van de A.N.W.B. op de Stenenplaats te Den Burg temidden van het publiek opgehangen. De Duitsers, die het beulswerk verrichtten, wisten te vertellen, dat hun gevangene een bebloed scheermes in de zak had, waarmee hij enige Duitsers vermoord zou hebben. Het lijk bleef enige uren hangen, tot het tenslotte door een gemeentewerkman werd afgenomen. 's Maandags besloten de Duitsers de werkplaats van Melle Zegel te verbranden; vermoedelijk omdat de omwonenden daarover mopperden, liet men dit na. Toen werd de werkplaats publiekelijk verkocht. Een dorpsgenoot, die het pand spoedig weer aan de familie overdroeg, werd de eigenaar. Twee kleine kinderen van het echtpaar Zegel bleven achter [1]).

DE GEBEURTENISSEN OP ONGEREN

Wij hebben tot nog toe niet gesproken over het bunkercomplex Ongeren, aan de noordzijde van Den Burg gelegen, nabij de Waalderweg. Hier waren in de nacht van Donderdag op Vrijdag ongeveer 25 Duitsers, 35 Russen en 6 Italiaanse krijgsgevangenen. Van de Duitsers brachten 3 soldaten en een onderofficier er het leven af. Op hun bereidverklaring tegen de Duitsers mee te vechten, werd de Italianen het leven gespaard. De bunker

[1]) Mededeling Fp Zegel, Den Burg.

van de vier Duitsers had een deur, die moeilijk was te openen. De Russen forceerden deze met handgranaten en wierpen toen een kist springstof, waaraan een brandende lont bevestigd was, naar binnen. Een der Duitsers doofde de lont met zijn handen, de vier mannen vluchtten daarna het veld op. In een sloot, het lichaam onder water, hebben zij zich schuil gehouden tot Vrijdagsavonds omstreeks half negen de Duitsers Ongeren bezetten. Vier Italianen hebben zich toen weer bij de Duitsers kunnen voegen, één Italiaan vluchtte naar De Koog, de zesde hield zich tot het einde der onlusten verscholen in een schuurtje bij het dorp De Waal. Omstreeks acht uur hadden de Russen Ongeren verlaten om over De Waal naar Waalenburg en Eierland te gaan. Het is opvallend, dat ook op Ongeren het achtergelaten wapentuig niet onbruikbaar werd gemaakt, het was eenzelfde nalatigheid als bij het ontruimen van de verdedigingswerken te Oude Schild [1]).

Op Vrijdagavond, de eerste dag van de strijd, waren de Duitsers dus weer meester van Den Burg, Texla en Ongeren. Zij hadden dit ook te danken aan de versterkingen, die van uit Den Helder waren aangevoerd.

HET BEGIN VAN DE STRIJD IN EIERLAND

Vele Texelaars hebben zich op Vrijdag, de eerste dag van de opstand, afgevraagd, hoe in Eierland de toestand zou zijn. Naderhand is wel gebleken, dat de meeste geruchten omtrent de ,,polder'' onjuist waren. In de omgeving van de Ruige Dijk had men, evenals elders, reeds vroeg in de morgen ontplof-

[1]) Mededelingen van L. Kuiper, A. Boon en W. Peeters.

fingen gehoord, men begreep ook daar, dat er wat aan de hand was. De bewoners van het buurtje bij Pomona wisten al spoedig, dat op Vlijt de Duitsers omgebracht waren. Toen omstreeks half twaalf een particuliere auto met een rood-wit-blauwe vlag gespreid over de motorkap, de Ruige Dijk passeerde, meende men, dat het uur der bevrijding eindelijk gekomen was. Het ene huis na het andere heeft toen de vlag uitgestoken, tot in de loop van de middag bleek, hoe ellendig de positie van Texel was. Op het voormalige vliegveld „Vlijt" waren alle Duitsers van het leven beroofd.

In de vele bunkers rond de vuurtoren werd een veertigtal Duitsers overvallen en gedood. Dit gebeurde door de Georgiërs van Madsydses compagnie. De bezetting van de vuurtoren wist te ontkomen naar de Noordelijke batterij. In De Cocksdorp hebben de Georgiërs de Duitse bezetting de eerste nacht ongemoeid gelaten, deze bleven in de bunkers aan de voet van de dijk tot Vrijdagsavonds ca. zes uur. De soldaten wisten toen te ontkomen en vluchtten over de schorren en langs de dijk van de Eendrachtspolder. Naderhand zijn ze in Oost gesignaleerd.

's Zaterdagsmiddags tussen drie en vier uur werden door de Noordelijke batterij en door geschut van Vlieland de vuurtoren en de bunkers in de onmiddellijke omgeving onder vuur genomen. Toen de Duitsers meenden, dat de bunkers stormrijp waren, deden zij met 50 à 60 man een uitval, die echter mislukte. Zij trokken terug met enkele gewonden. Pas 's Zondagsmorgens trok Madsydse met zijn compagnie naar de Noordelijke batterij. De Georgiërs nestelden zich in een wijde halve cirkel om deze batterij en vuurden op ieder, die in het vizier kwam. De kanonnen van de Noordelijke batterij

WAARSCHUWING.

Het is verboden:

a. onderdak te verschaffen aan Russen op straffe van den dood der bewoners en verbranding van het gebouw;

b. andere hulp of steun in welken vorm ook te verleenen aan Russen.

Van gevraagde hulp moet ten spoedigste mededeeling geschieden aan den naast bijzijnden Duitschen post of Duitschen militair.

Wanneer bemerkt wordt dat Russen in kleine of grootere groepen optreden moet daarvan ten spoedigste kennis worden gegeven aan den naastbijzijnden Duitschen post of Duitschen militair.

Het naleven van het bovenstaande is ook in het belang van de bevolking, daar kleine of grootere groepen Russen in burger of militaire kleeding probeeren voedsel te bekomen.

Texel, 19 April 1945.

DE INSELKOMMANDANT.

waren een maand te voren juist draaibaar gemaakt. Als de Georgiërs last kregen van het granaatvuur kropen zij dichterbij en waren veilig. Weliswaar schoten zij ook met één granaatwerper maar het aantal Russische soldaten was veel te gering om de Noordelijke batterij te nemen. Evenmin als Melikia de Zuidelijke batterij kon overmeesteren, gelukte dit Madsydse met de Noordelijke batterij [1]).

Het is hier de plaats om te schrijven over de rol van de verzetsbeweging op het noordelijk gedeelte van Texel.

De onderafdelingen der verzetsbeweging te Oosterend, De Cocksdorp en Eierland kregen pas Vrijdagmorgen 6 April laat bericht van de leiding te Den Burg, dat de opstand uitgebroken was. De heer K. Stoepker, directeur van het Arbeidsbureau, kwam deze boodschap per auto om elf uur te De Cocksdorp brengen [2]). Stoepker vertelde toen aan den heer K. van der Kooi, dat er nog steeds geen radiografische verbinding met de geallieerden was, hij verzocht Van der Kooi om naar het zendapparaat op Texla te komen kijken. Toen de laatste op Texla kwam en het zendapparaat zag, wist hij dadelijk, dat het totaal onbruikbaar was en dat van herstellen geen sprake kon zijn. Op het Raadhuis besprak hij met den heer Kelder de mogelijkheid om met de Engelsen in contact te komen : weg te varen met de reddingboot, die bij De Cocksdorp gestationneerd was. Gedurende de oorlogsjaren was er meer dan eens door leden van de „ondergrondse" over de mogelijkheid van ontsnapping met de Joan Hodson gesproken, het ogenblik om tot de daad te komen scheen aangebroken.

1) Mededelingen van C. Bakker.
2) Het was de auto met de rood-wit-blauwe vlag over de motorkap.

DE REDDINGBOOT JOAN HODSON OM HULP NAAR ENGELAND

Van der Kooi ging naar De Cocksdorp terug en waarschuwde den heer Westdorp Sr, die zijn mannen op de boerderij Sir Robert Peel bijeengeroepen had, dat het beter was de mensen naar huis te zenden tot er wapens beschikbaar zouden zijn. Westdorp [1]) ging hierop in, ook Koger [1]) die zijn troep verzameld had op de hoeve Propagatie, heeft daarop zijn mannen teruggezonden. Vrijdagsavonds om tien uur meldden zich Jac. Westdorp Jr en J. C. Dros bij Van der Kooi ; in opdracht van den heer Kelder kwamen zij vragen of de reddingboot onmiddellijk kon vertrekken. Van der Kooi antwoordde, dat zulks niet mogelijk was : de rails, waarover de Joan Hodson naar buiten gereden moest worden, lagen onder een dikke laag zand, het was ook niet zeker; of voor een tocht naar Engeland voldoende benzine aan boord was. Hij vroeg daarom vierentwintig uur uitstel. 's Zondags acht April, onmiddellijk na de beschieting van De Cocksdorp, kreeg Van der Kooi van Westdorp Sr de mededeling, dat de reddingboot dezelfde avond moest vertrekken. Westdorp zei, dat er voor een bemanning en een toereikende hoeveelheid benzine was gezorgd. Met medewerking van enkele onderduikers zijn de rails voor de reddingbootschuur toen blootgelegd. J. Bakker, de schipper van de Joan Hodson, was in vertrouwen genomen, hij zou meegaan naar Engeland en de boot vóór het vertrek in orde brengen.

's Avonds om acht uur verzamelde de equipage zich in Westdorps huis op Rio Grande. Hier kwamen J. Bakker, K. van der Kooi Gzn,

[1]) Leiders van de B.S. in Eierland.

J. C. Dros, de smid, die als machinedrijver dienst zou doen, R. Hooiberg, J. Westdorp Jr, W. de Bloois, J. Knol en M. Kooger. De laatste was loods geweest in Zeeland, zijn ervaring kon bij het passeeren van de Eierlandse gronden van pas komen. De reeds eerder genoemde K. van der Kooi Gzn, oud derde stuurman ter koopvaardij en radiotelegrafist, zou het bevel voeren. In Westdorps huis was ook Ds Papinau Salm van De Cocksdorp aanwezig, die met de Georgiërs over de poging tot ontvluchting gesproken had en die zich van hun medewerking verzekerde. Westdorp Sr vroeg aan Van der Kooi of hij er bezwaar tegen had om drie Georgiërs mee te nemen. Als de Russen ongewapend en in burgerkleding waren, vond Van der Kooi dat uitstekend. Men bedenke hierbij, dat de reddingboot witgeschilderd was en het Rode-Kruisteken droeg. Wat zou er gebeuren als het scheepje werd aangehouden door de Engelsen en men vond gewapende militairen aan boord in Duitse uniformen? Met kleine tussenpozen hebben de mannen toen Westdorps huis verlaten, zij meldden zich allen bij de Russen in de bunker aan de voet van de dijk. Er zijn toen een paar kostbare uren verloren gegaan, vóór de equipage de zekerheid kreeg, dat de Georgische aanvoerder Madsydse in de boot zou stappen [1]). Het was volkomen laag water toen het gezelschap te middernacht bij de reddingboot aankwam. De Joan Hodson werd met prachtig weer en onder een flonkerende sterrenhemel in zee gebracht: het water phosphoriseerde! De motor sloeg onmiddellijk aan en maakte in de stilte van de nacht heel wat meer lawaai dan de mannen lief was. Van der Kooi telde de koppen, men stelle zich

[1]) Madsydse is op eigen gelegenheid weggegaan, zonder overleg met Loladse. De laatste en ook Congladse hebben hem dit zeer kwalijk genomen.

zijn verbazing voor: inplaats van drie waren vier Russen aan boord geklommen, inplaats van negen Nederlanders telde hij er tien! Een zekere Doornekamp uit Utrecht, die op Texel was ondergedoken en die zich verdienstelijk had gemaakt bij het uitgraven der rails, was als verstekeling aan boord gegaan. Men had al te veel tijd verloren en Van der Kooi besloot om dóór te gaan. Hij koerste in noordelijke richting om bezijden de Vliehors en door het Engelsmangat, buiten de gevaarlijke gronden te komen. 't Water was echter te laag, een zandbank in het Eierlandse gat belette deze vaart. Peilend en trachtend een diepe plaats te vinden, ging opnieuw een uur verloren. Er schoot slechts één andere vaarweg over: rond de hoek bij de vuurtoren en dan in westelijke richting. Angstig dicht kwam de Joan Hodson onder het strand bij de Noordelijke batterij. Waren de Duitsers daar op hun hoede geweest en hadden zij niet al hun aandacht gericht op de landzijde, dan zouden de mannen door het geluid van de motor verraden zijn. Gelukkig ging alles goed, het duurde niet lang, of men was buiten de banken. Van der Kooi koos een ster, die in de richting van zijn koers stond, voer een half uur verder en koos toen een andere ster. Op de plecht stond een mannetje naar mijnen uit te kijken.

De reddingboot had voor een etmaal brood aan boord, in de tank was voldoende drinkwater. Zeekaarten waren niet aanwezig. Van der Kooi stuurde op een klein vloeistofkompas zonder licht, met behulp van een zaklantaarn, afgeschermd door de hand, werd nu en dan op dit kompas de koers nagegaan.

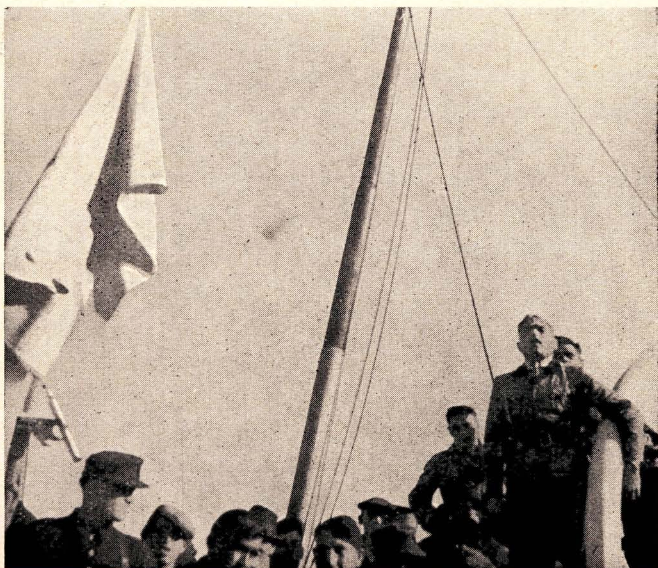
De Georgiërs waren natúúrlijk gewapend, eigenlijk had iedereen dit verwacht. Zij wilden pas na over-

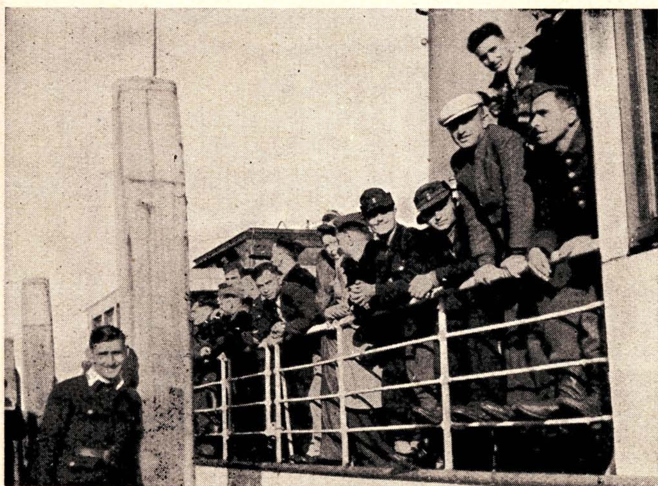
De vuurtoren van Eierland, waar de laatste wanhopige strijd gestreden werd

Detail van de vuurtoren

Congladse spreekt woorden van dank voor alles wat de Texelaars hebben gedaan

De overlevenden van het Georgische bataillon voor de terugkeer naar hun vaderland

reding een deel hunner wapens in zee werpen, toen ze goed zeeziek waren, kostte het niet veel moeite om ook de rest over boord te zetten.
Er werd gevaren met een snelheid van twaalf kilometer en het was gemakkelijk te berekenen, dat de Engelse kust tussen Cromer en Yarmouth in twintig uur bereikt zou zijn. De motor liep feilloos, hadden de mannen eerst dikwijls achteruit gekeken, beangst als zij waren voor Duitse snelle motorboten, bij het aanbreken van de dag geleek de hele onderneming een plezierreisje. De dag verliep zonder enig incident; toen het donker begon te worden, hoorde men eskaders bommenwerpers overvliegen op weg naar Duitsland.
Volgens berekening moest de Engelse kust 's avonds om acht uur in zicht komen, om tien uur was er nog geen land te bekennen. Om kwart voor tien schoot Van der Kooi een lichtkogel af, vijf minuten later cirkelde een Engelse verkenner, duidelijk te herkennen aan de navigatielichten, over de reddingboot. De schipper gaf morseseinen met een zaklantaarn en vroeg de afstand naar de kust. In morseseinen kwam het antwoord: „Have you any trouble?" Er werd geseind, dat er geen moeilijkheden waren. Onderwijl wierp het vliegtuig een lichtkogel uit, die aan een parachute hangend, de omtrek hel verlichtte. Met behulp van de zaklantaarn werd nu de naam van de reddingboot geseind, waarop de mededeling kwam, dat de koers naar Cromer aangegeven zou worden. De verkenner draaide een rondje, liet een lichtkogel vallen, die op het water bleef drijven, vloog weg, liet opnieuw een kogel vallen en herhaalde dit een keer of vijf. De lichtkogels volgend, werd de kust nu weldra bereikt. „Het was een grote voldoening voor mij," zo vertelde Van der Kooi ons „dat ik juist

aankwam op de plaats, die ik berekende."
Het was moeilijk om een haven te vinden, men voer enige keren heen en weer tot van de kust, met lichtsignalen werd naar de naam van het schip geïnformeerd.
Hoe verleidelijk het ook is, wij kunnen niet veel ruimte meer aan de verdere avonturen van onze Cocksdorper vrienden wijden. Met behulp van de kustwacht zijn zij aan land gekomen, de reddingboot werd daarbij licht beschadigd en onze mannen kwamen na de nodige wederwaardigheden tenslotte in Londen terecht. Herhaaldelijk zijn zij uitgevraagd en verhoord, herhaaldelijk hebben zij van hun belevenissen op Texel verteld. Toen de plannen tot hulpverlening aan de Georgiërs vaste vorm begonnen aan te nemen, werd bekend, dat de Duitse troepen aan het westfront elk ogenblik konden capituleren. Hoewel nog enkele verkenningsvliegtuigen boven het eiland de stand van zaken opgenomen hebben, is het tot een feitelijke hulpverlening niet gekomen.
De mannen van De Cocksdorp zijn op een langdurige audiëntie bij de Koningin in Londen geweest. Gekleed in Canadese uniformen, zijn zij na enige weken naar Texel teruggekeerd. De reddingboot is nog steeds in Engeland ! (3 November 1945).

DE GEVECHTEN OM DE KOOG

Ook in De Koog nam de bevolking in de nacht van Donderdag op Vrijdag de bekende verschijnselen waar en ook daar verkeerde men in de veronderstelling, dat er manoeuvres werden gehouden. 's Nachts om één uur was het schieten begonnen. De meeste Duitsers, ongeveer dertig in getal,

werden omgebracht ; 's morgens om half negen bestormden de Georgiërs de bunker op Kaap Nol met handgranaten. Het is hun niet gelukt de rode vlag op dit duin te plaatsen. Een Duitser heeft geheel alleen nog drie dagen de strijd volgehouden. In die tijd had hij voortdurend telefonische verbinding met het dorp (W. Peeters).
In de zomerhuisjes aan de Minister Ruysweg hadden de Russen drie Duitsers gedood, zij waren zeer verwonderd er naderhand slechts twee lijken te vinden. Het raadsel werd opgelost, toen bleek, dat één der doodgewaanden had weten te ontkomen. Deze Duitser had zich verscholen in Huize Noordzee en was onvoorzichtig genoeg door schieten de aandacht op zich te vestigen. Hierop werd het huis met handgranaten aangevallen, het vuren hield toen op. Ook vanuit de duinen is er met geweren op dit huis geschoten. Een paar Duitsers waren gevlucht in het huis van Jac. Eelman. Ondanks het feit, dat ook daar een aanval met handgranaten plaats had, hebben die Duitsers er het leven afgebracht, zij hielden zich schuil en wisten naderhand weg te komen. De Koger bevolking zag Vrijdags herhaaldelijk Duitsers door de Georgiërs opbrengen.
Onder de gevangengenomen Duitsers was er een, die door de bevolking „De Spies" werd genoemd [1]). Deze had een Russischen oppasser. Met paard en wagen werd hij het dorp binnengebracht, men behandelde hem zeer voorkomend. Het was bekend, dat de Russen veel met dezen man op hadden, hij kreeg behoorlijk voedsel en volop rookgerei. Zijn oppasser schijnt hem voortdurend beschermd te hebben. Nadat hem een slaapmiddel was toegediend, werd hij 's nachts gefusilleerd.

[1]) „Spies" — adjudant van een officier in de rang van Hauptfeldwebel.

In de loop van de dag kwamen de Duitsers met 50 à 60 man opzetten uit zuidelijke richting. Een deel der bevolking, gewaarschuwd door de gebeurtenissen aan De Waal, heeft toen de wijk genomen. Wij schreven reeds, dat de Georgiërs na de ontruiming van Texla en Ongeren met een groep van ongeveer 200 man, onder aanvoering van Loladse naar de bunkers in Gerritsland trokken en hoe zij zich bij Melikia en zijn mannen voegden. Enkele Texelaars, die zagen, dat de Russen deze bunkers betrokken, werden veilig opgeborgen, opdat zij niet door onvoorzichtig praten de verblijfplaatsen der Georgiërs aan de Duitsers zouden verraden. Deze burgers zijn uitstekend behandeld, bij het aanbreken van de dag zijn zij op vrije voeten gesteld. Nauwelijks waren de bunkers in Gerritsland bezet, of de Duitsers begonnen hun aanvallen. Tot drie maal toe werden zij met grote verliezen teruggeslagen, pas om twee uur 's nachts trad in deze sector de rust in. Loladse en Melikia verwachtten bij het eerste morgenlicht een grote aanval en besloten, omdat de positie niet onverdeeld gunstig was, terug te trekken op De Koog. Loladse legerde zich met ongeveer 200 man in De Koog, Melikia trok met eenzelfde aantal naar de duinen ter hoogte van de Slufter [1]). 's Zaterdagsmiddags 7 April om 5 uur (Smit van Mon Rêve) volgden de eerste Duitse verkenningen. Langs de Minister Ruysweg kwam een groepje van 10 Duitsers opzetten. Dadelijk onder vuur genomen, trok de patrouille, één dode en een gewonde achterlatend, spoedig terug. 's Zondagsmorgens ongeveer elf uur kwam een patrouille Duitsers van acht man de posities der Georgiërs verkennen. De Russen lieten hen naderen, aanvankelijk zonder te vuren. Tegelijkertijd

[1]) Mededelingen van Melikia en Darzmelidse.

waarschuwden zij de achtergebleven burgers van dit gebied met de mededeling, dat ze „even"moesten vechten en dat het daarom beter was voor een half uur weg te gaan. De burgers zijn toen inderdaad weggetrokken, de Duitse patrouille werd in de rug aangevallen; vier doden achterlatend bij het oude Koger kerkhof, wisten de overige soldaten te ontkomen. Om half drie kwam een patrouille van ongeveer 15 Duitsers voorzichtig opzetten tot bij het bos van Piet Bakker. Enkele inwoners van De Koog, die zich tussen de Georgiërs en de Duitsers in bevonden, verwachtten een gevecht. Dit bleef echter uit, de patrouille keerde terug, zonder dat één schot gevallen was.
's Zondagsmiddags 8 April om vijf uur begon de eigenlijke strijd om De Koog. De Duitsers kwamen, zeker 500 in getal, in een lange rij door de Dennen en over het land opzetten tot de boswachterij, vlak onder het dorp. Enkelen van hen drongen het huis van Van der Werf binnen, waar o.a. Arn. Daalder, een bollenkweker, met zijn gezin verblijf hield. De Duitse soldaten informeerden, of er Russen in huis waren, een contrôle der persoonsbewijzen volgde. Even te voren hadden de Georgiërs een granaatwerper op Kaap Nol in stelling gebracht en was het vuren op de Duitsers begonnen. In de keuken van Van der Werfs huis brachten de Duitsers op de aanrecht een mitrailleur in stelling. Onderwijl groef zich rond het huis een groot aantal soldaten in, zij zochten daar dekking achter de tuinwallen. Van Kaap Nol af bleven de Georgiërs met hun granaatwerper schieten, bovendien bestreken zij met een paar mitrailleurs de Kogerweg en omgeving. In huize Duinrand, dat tot hulpziekenhuis werd ingericht, zijn toen heel wat Duitse gewonden binnengebracht. Omstreeks zes uur begon de Zuidelijke

batterij de bunkers van De Koog te beschieten, een huis geraakte daarbij al spoedig in brand. Na een half uur hield deze beschieting op, weldra gingen de Duitsers nu tot de aanval over. Een tweede groep Duitsers, die ook uit de richting van Gerritsland kwam en bestaande uit enige honderden manschappen, bezette de juist verlaten stellingen, waaronder het huis van Van der Werf met omgeving. Opnieuw moesten de bewoners zich een contrôle hunner persoonsbewijzen laten welgevallen. Arn. Daalder scheen verdacht, men bracht hem naar den majoor, die eerst vroeg of hij zelf misschien een Rus was, toen of hij Russen verborgen hield en die tenslotte informeerde naar de afstand van „de" bunker. Toen Daalder antwoordde, dat de Duitsers vijf jaar lang *reeksen* bunkers hadden gebouwd, was de man ten zeerste verrast; hij had er klaarblijkelijk niet het flauwste vermoeden van, hoevele versterkingen op Texel aangelegd waren. Kort daarop ging ook de laatstaangekomen groep tot de aanval over. Ditmaal waren het meest jonge soldaten, meer kinderen dan volwassenen, die te oordelen naar de angst, die uit hun gedragingen sprak, nog nimmer daadwerkelijk gevochten hadden. Zij verdwenen in het bos, weldra gevolgd door de ammunitiedragers. Daalder zag, hoe zich onder de laatsten een Texelaar bevond. Het was H. de Jong van De Koog, die was gearresteerd, omdat hij door een kijker het verloop van de strijd had gevolgd. Men dwong hem tot het verrichten van oorlogswerk op straffe van de kogel.

Om een uur of negen kwam de groep jonge soldaten terug, Van der Werfs huis werd opnieuw bezet. Daalder heeft, toen de Georgiërs bleven schieten, op een rustig moment met negen andere bewoners het huis verlaten. Het begon reeds te schemeren;

nauwelijks was men op de weg of er vielen schoten, gelukkig zonder iemand te raken. Men zag toen het huis van J. Maas in brand staan, om acht uur was het door een granaat getroffen, het had dadelijk vlam gevat. Enige burgers, die het vuur wilden blussen, werd dit door de Duitse soldaten belet.
's Maandags 9 April werden de bunkers van De Koog reeds vroeg in de morgen door de Zuidelijke batterij en door kanonnen van Ongeren en Den Helder beschoten. Er werd slecht gericht en de uitwerking van het vuur was onbetekenend. De verliezen onder de Russen zijn gedurende de strijd om De Koog uiterst gering geweest, hoogstens een twintigtal Georgiërs is bij dit dorp gesneuveld.
Op Dinsdagmorgen 10 April, 's morgens half zes, hing er een dichte nevel. Daalder maakte van de gelegenheid gebruik om eens te gaan zien, wat er van zijn inboedel terecht gekomen was. Het viel hem niet mee: deuren en kasten waren opengebroken, allerlei goederen lagen her en der verspreid, overal lagen leeg gegeten Weckflessen, veel werd vermist. Toen Daalder op de bovenverdieping van het huis de deur van een slaapkamer opende, verraste hij twee Duitsers, die uit bed sprongen, zij grepen hun revolvers en dwongen Daalder tegen de muur te gaan staan, de handen omhoog. De soldaten fouilleerden hem, namen zijn persoonsbewijs af en beschuldigden hem er van een onderduiker te zijn. Een der mannen bracht hem weg, opdat hij afscheid van vrouw en kinderen kon nemen. Daalder voelde zich niet bijster op zijn gemak, hoewel de Duitser hem zei, dat hij spoedig weer vrij zou zijn, als bleek, dat zijn persoonsbewijs in orde was. Als men weet, dat de leeftijd op dit persoonsbewijs veranderd was, zal men Daalders ongerustheid begrijpen! Hij werd naar de bos-

wachterij gebracht, waar hem een koptelefoon werd getoond, die de Duitsers gevonden hadden in Van der Werfs huis. Men beschuldigde hem daarop, dat hij in het bezit van een geheime zender was, en trachtte hem op alle mogelijke wijzen te intimideren. Rustig kon hij echter antwoorden, dat er van een zender geen sprake was en dat de koptelefoon het eigendom was van den ouden man, in wiens huis hij bij de evacuatie van De Koog onderdak gevonden had. Twaalf soldaten werden toen naar Van der Werfs huis gezonden om een huiszoeking te gaan verrichten; gedurende deze tijd liet men Daalder met de handen omhoog op de terugkomst van de onderzoekingsploeg wachten. Onverrichterzake keerden deze na een uur terug, de bevelvoerende officier gaf toen opdracht, dat nog eens een huiszoeking verricht zou worden in het bijzijn van Daalder zelf. Op weg naar Van der Werfs huis liepen de soldaten, steeds dekking zoekend voor het Russische vuur, aan weerskanten van de weg. Daalder zelf dwong men om midden op de weg te lopen. De nevel was echter opgetrokken en de Georgiërs dachten er niet aan om te schieten op een burger, dien zij goed kenden. Daalder was echter bang, dat de Duitsers zelf hem verraderlijk een schot zouden geven onder het voorwendsel, dat niet zij, maar de Russen hem hadden gedood. Natuurlijk leverde ook de tweede huiszoeking geen resultaat. Daalder werd daarop naar Texla bij Den Burg gebracht. Daar was geen lege bunker beschikbaar om hem op te bergen, men nam hem toen opnieuw een verhoor af. Een Duitse officier plaatste hem tegen een muur en las toen voor in welke gevallen een burger onder het oorlogsrecht ter dood gebracht kan worden. Hij sprak over het bezit van wapenen, over geheime zenders enz. Toen

Daalder bleef ontkennen, zei de Duitse officier: : „Ja, wij kennen de Hollanders, geef je je kop er op ?" Onverschrokken antwoordde onze Koger toen : „Ja, want als er werkelijk recht gesproken wordt, ga ik vrij-uit' . De officier merkte toen op, dat een Feldwebel had verklaard bij fouillering op Daalder een koptelefoon gevonden te hebben. Daalder antwoordde, dat dit volkomen in strijd met de waarheid was en dat de koptelefoon reeds bij de huiszoeking te voorschijn was gekomen. Een Feldwebel, die bij het verhoor tegenwoordig was, bevestigde toen Daalders verklaring, hij voegde er aan toe, dat in het huis geen anti-Duitse pamfletten gevonden waren. Wel was er een brief te voorschijn gekomen, waarvan men de inhoud niet goed begreep. Daalder moest deze brief voorlezen, toen bleek, dat de inhoud van zuiver particulier belang was, smeet de officier hem nijdig den Feldwebel voor de voeten. Toen kwam het persoonsbewijs weer ter sprake ; gevraagd naar zijn geboortejaar bleef Daalder volhouden, dat dit 1909 was. Hij gevoelde er vanzelfsprekend niet voor om te vertellen, dat hij in feite in 1912 op de wereld was gekomen ! Het onderzoek was hiermee afgelopen, Daalder kreeg te horen, dat hij Texla niet verlaten mocht en dat hij in de keuken te werk gesteld zou worden. Met medewerking van een Duitse kokkin, wist hij daar spoedig weg te komen. Na veel spannende wederwaardigheden was hij eindelijk weer op vrije voeten.
De ervaringen van Arn. Daalder geven een goed beeld van wat de achtergebleven bewoners van De Koog meemaakten. Het wantrouwen der Duitsers, die zich van alle kanten bedreigd gevoelden, spreekt er duidelijk uit. Zij hadden vrij zware verliezen, herhaaldelijk reden ambulanceauto s van De Koog

naar Oude Schild, herhaaldelijk heeft men burgers gedwongen om lijken van gesneuvelden naar de begraafplaats in Den Burg te brengen. De Duitsers hadden kort na de aanvallen op De Koog reeds een aanzienlijk overwicht wat het getal hunner soldaten betreft, bovendien ondervonden zij de voortdurende steun hunner vaste batterijen. De Georgiërs moesten met vierhonderd man vechten tegen een overmacht, die zeker uit drie bataillons (3600 man) bestond. Zij hadden de beschikking over vier granaatwerpers, twee zware machinegeweren en één stuk pantserafweergeschut.

Op Dinsdag 10 April, in de late avond, hebben de Georgiërs De Koog ontruimd, gedurende drie dagen hadden zij met grote dapperheid de strijd tegen een overmachtigen vijand volgehouden. In de duinen noordelijk van De Koog en op Vlijt voegden zij zich bij hun kameraden. Opmerking verdient nog, dat zij, terugtrekkend, de afzetting van een mijnenveld tussen het fietspad en de duinen verwijderden. Onbewust van het gevaar, is een patrouille van twaalf Duitsers dit mijnenveld ingetrokken, allen kwamen daarbij om het leven [1]).

Schoorvoetend bezetten de Duitsers De Koog. 's Woensdagsmorgens hebben zij de bunkers pas in bezit genomen. Het Duitse artillerievuur, dat Dinsdags de gehele dag op de bunkers van het dorp was gericht, lag 's Woensdags noordelijker.

Op 10 April hebben Loladse, Congladse en Melikia krijgsraad op Vlijt gehouden. Zij waren het er over eens, dat van tactiek veranderd moest worden, de Duitse overmacht was zo groot, dat verder aanvallen nutteloos was. Om de strijd zo lang mogelijk te kunnen rekken, besloot men in de verdediging te gaan. Loladse nam Vlijt, Congladse het zuid-

[1]) Mededeling van A. Bekker.

oostelijk deel van de Eierlandse polder en Melikia de Slufter voor zijn rekening. Het contact tussen de bevelhebbers bleef door middel van een veldtelefoon bestaan [1]).

DE WAAL IN DE VUURLINIE

Laten wij zien, wat er van de Georgiërs geworden is, die na de ontruiming van Texla en Ongeren, Vrijdagsavonds op Eierland teruggetrokken waren. Reeds in de ochtend van de 7de April trokken de Georgiërs langs de Hoofdweg in de richting van De Waal. 's Morgens ongeveer half twaalf groeven zij zich in halverwege de Zaandammerdijk en plaatsten een granaatwerper bij Ora et Labora. De Duitsers waren die morgen van Den Burg langs de Nieuwe Weg, maar ook met een afdeling over De Waal op Oude Schild aangetrokken, om daar tot de ontdekking te komen, dat het dorp reeds door de Georgiërs ontruimd was. Over De Waal trok een deel der Duitsers van Oude Schild naar Ongeren terug, in De Waal bleef een zwakke bezetting achter. Met de granaatwerper van Ora et Labora en een kanon, dat meegenomen was van Ongeren, is toen de gehele dag Ongeren beschoten. Ongeren beantwoordde het vuur, maar 's avonds waren de kanonnen daar door treffers tot zwijgen gebracht. Het Loodsmansduin en de Zuidelijke batterij bleven vuren. Langzamerhand trokken de Georgiërs, eerst langs de Zaandammerdijk, later vooral ook over het hoge land ten oosten van de dijk op De Waal aan. Zij bezetten het dorp omstreeks half drie, nadat de Duitsers in de richting van Ongeren teruggetrokken waren. Was het Duitse vuur aanvankelijk gericht

[1]) Mededelingen van Melikia.

geweest op de Zaandammerdijk en op de stelling bij Ora et Labora, naarmate de Georgiërs òp kwamen zetten, werd dit meer op het dorp zelf gericht. Dientengevolge werden de huizen aan de westzijde van het dorp het eerste getroffen. Pas toen de Georgiërs in de Bomendijk genesteld waren — dit gebeurde nadat Ongeren niet meer vuren kon — schoot het Loodsmansduin op de Bomendijk en de rest van het dorp. De N.H.-kerk werd om 7 uur 's avonds getroffen en brandde in de avond van de 7e April geheel uit [1]). Het ging de Georgiërs bij De Waal voor de wind : het vuur van het Loodsmansduin was slecht gericht, de meeste granaten ontploften in de lage weiden beoosten de Bomendijk, zonder veel schade aan te richten. De Georgiërs zetten al meer op, zij dreven de Duitsers terug tot aan de Marsweg bij Mennohoeve. De toestand van de laatsten werd kritiek, het leek er op of Ongeren ontruimd moest worden. Het gerucht van de opdringende Georgiërs bereikte Den Burg, vele bewoners van dit dorp zijn toen opnieuw het land in gevlucht. De versterkingen, in de loop van de dag met de Voorwaarts aangebracht, hebben de Russen waarschijnlijk van een verder opdringen weerhouden. Bij de zwakke verdediging van Den Burg — de aangekomen verse troepen waren ingezet in Gerritsland — waren zij zeker in staat geweest het dorp te bezetten. Was dit gebeurd, dan zou het hoofddorp waarschijnlijk opnieuw strijdtoneel geworden zijn. De Georgiërs trokken echter terug, hun commando bleef gevestigd in de hoeve Ora et Labora [2]).

Op Zaterdagavond, na twee dagen strijd, waren de Duitsers meester van Oude Schild, Den Burg,

[1]) Mededelingen van B. Paagman.
[2]) Mededelingen van C. R. Keyser Dzn en C. A. Keyser.

Ongeren en Texla, zij bezetten een deel der Dennen en beheersten met hun batterijen het grootste deel van het eiland. Onophoudelijk voerden zij versterkingen aan, weldra ook met kleine oorlogsschepen, waarvan manschappen in rubberbootjes de dijk van de Prins Hendrikpolder bij de hoeve Ceres bereikten. Over Zuid-Haffel trokken de aangevoerde soldaten in de richting van Den Burg.

EIERLAND BRANDT!

Wij hebben verteld, hoe de Duitse aanval op de vuurtoren 's Zaterdags mislukte. Het zou veertien dagen duren voor de strijd in dit gebied opnieuw ontbrandde. In De Cocksdorp begon de toestand op Zondagmorgen 8 April ernstig te worden. Nabij de hoeve Axel hielden zich enige colonnes Georgiërs op, die op weg waren naar de Noordelijke batterij en die door deze batterij omstreeks 8 uur beschoten werden. Axel geraakte hierbij in brand; het was de eerste boerderij in Eierland, die een prooi der vlammen werd. Om half elf opende de Noordelijke batterij het vuur op de kerktorens van De Cocksdorp, beide werden zwaar gehavend. Ook de kerkgebouwen zelf liepen aanzienlijke schade op. Wim de Graaf, werd bij de beschieting der kerktorens zwaar gewond. In de loop van de dag is hij ten huize van zijn vader overleden. De Duitsers beschoten de kerktorens, omdat zij meenden, dat er uitkijkposten op geplaatst waren. Na deze beschieting verliet een groot deel van de bevolking het dorp. Velen gingen naar Oost of naar boerderijen in de polder. Op de hoeve Bern b.v. kwamen zeker veertig Cocksdorpers een schuilplaats zoeken, ook op Zeeland en op de Oorsprong kwamen

er velen [1]). Terwijl de bevolking van het dorp een goed heenkomen zocht, bleef de Noordelijke batterij in actie : herhaaldelijk werden de bunkers op Vlijt beschoten, de telefoonbunker werd tot doel gekozen. Een zoon van Lippe Kok is toen omstreeks elf uur gewond geraakt en in een bunker bij de boerderij Breda overleden. De batterij van het Loodsmansduin schoot die morgen ook op Vlijt, enkele huisjes bij de school van Midden-Eierland zijn bij deze beschieting getroffen.

De toegangswegen naar Eierland werden 's Zondagsmorgens afgezet, geen inwoner van de polder werd toegestaan naar Den Burg te gaan. Vanzelfsprekend wisten nochtans heel wat Texelaars uit de polder weg te komen ; het contact bleef bestaan over Oost en Oosterend door de polder Het Noorden [2]).

's Zondagsavonds werd het de bewoners van de buurt rond Pomona aan de Ruige Dijk duidelijk, dat de gevechten om Eierland een aanvang zouden nemen. Een Duitse officier vorderde het landhuis Pomona 's nachts om half één, in de loop van de nacht betrokken steeds meer militairen het huis. Merkwaardig is het, dat mevr. Ebbinge Wubbe, de bewoonster, in haar huis toen nog den Kaukasiër Digurow verborgen hield ! Waren de Duitse officieren hiervan op de hoogte geweest, dan zouden zij haar stellig minder beleefd behandeld hebben. Omstreeks half elf des Zondagsavonds werd de zuidzijde van de Ruige Dijk bezet. Twee granaatwerpers werden in stelling gebracht bij Pomona, twee andere bij Polderzicht. Een stuk geschut met vier lopen werd bij Polderzicht aan het begin van de Hoofdweg opgesteld. De beschieting der bunkers op Vlijt, waarin naar Duitse opvatting

[1]) Mededelingen van C. Bakker e.a.
[2]) Mededeling van Jac. Rab, e.a.

de Russen zich hadden genesteld, begon pas op Maandagavond. De gehele dag hadden de Duitsers met kijkers op de Georgiërs geloerd, zonder ze te ontdekken. Achteraf bleek, dat de Georgiërs niet *in*, maar rond de bunkers zaten. Met onregelmatige tussenpozen werd de beschieting van de bunkers op Vlijt tot en met Woensdagavond voortgezet[1]). De vierpijper bij Polderzicht beschoot elke avond de bunkers bij de boerderijen Melle, Vruchtbaaroord en Vlijt. 's Woensdags (11 April) rukten de Duitsers, onder bescherming van de westelijke dijk, van Ora et Labora op in de polder Het Noorden. Zij groeven zich in vnl. langs de Derde Dwarsweg. De Georgiërs hadden zich reeds Maandagsavonds genesteld in en bij de boerderij 't Fortuin in de Eendrachtspolder. De partijen onderhielden een levendig geweervuur en beschoten elkaar met granaatwerpers. De schuur van 't Fortuin en de boerderij Klein-Zeeland zijn toen tot de grond toe afgebrand. 's Middags omstreeks 5 uur trokken de Georgiërs terug in de richting van De Cocksdorp, de Duitsers volgden hen behoedzaam langs de Kievitsweg. Ongeveer zes uur 's avonds deden de Georgiërs van De Cocksdorp een uitval, zij nestelden zich toen in de hoeve Rotterdam, de Duitsers hadden onderwijl de hoeve Oorsprong bezet. Heel wat bewoners van De Cocksdorp, die in deze buurt een schuilplaats hadden gezocht, zijn toen opnieuw gevlucht, meest naar West-Eierland. Herhaaldelijk hebben de Georgiërs van Vlijt, met het enige kanon waarover zij de beschikking hadden, de Oorsprong beschoten. De hoeve Zeeland is die Woensdag door de Duitsers voortdurend beschoten, de daar aanwezige Hollanders werden door de Duitsers voor Russen aangezien. De gevechten in het Noorden en

[1]) Mededelingen van B. Paagman.

Noordoost-Eierland hadden ten doel de weg te banen voor Duitse strijdkrachten, die een wig konden drijven tussen de Georgiërs op Vlijt en hun kameraden rond De Cocksdorp en in de Witte Hoek.

Op Donderdagmorgen 12 April, 's morgens om zes uur, begon de systematische beschieting der boerderijen van Zuid-Eierland, vanuit de Ruige Dijk en het Noorden. Ook de batterij van het Loodsmansduin heeft aan deze beschieting deelgenomen [1]).

Belangwekkend is het verslag, dat de heer Herm. J. Keyser van Molenbuurt ons over zijn belevenissen in Eierland gedurende deze dagen heeft gedaan.

Op Woensdagavond negen April, het was reeds tien uur en buiten aarde-donker, kwam een Duitse soldaat hem vertellen, dat hij gevorderd werd om met paard en wagen ammunitie te rijden. Door regen en wind reed hij, begeleid door den soldaat, eerst naar De Waal, waar bij het huis van A. Dalmeyer opgeladen werd. Dan ging het door Waalenburg naar de hofstede van Van Zanten bij de Ruige Dijk. Behalve ammunitie vervoerde Keyser op zijn wagen drie granaatwerpers. Hij kwam bij de Ruige Dijk in gezelschap van F. Barhorst, die óók gedwongen was om te rijden. Vóór hen waren reeds vijf andere landbouwers met paarden en wagens daar aangekomen. Deze verdwenen weldra in het duister, zij werden de Eierlandse polder ingezonden. Keyser en Barhorst moesten met hun volgeladen wagens echter blijven wachten. Toen na enige uren, klokslag zes uur, de kanonnen van de Ruige Dijk het vuur op de polder openden, hadden de beide mannen de grootste moeite, om hun paarden in bedwang te houden. Barhorst dacht er zelfs over om zijn dieren maar vrij te laten weghollen. Gelukkig

[1]) Mededelingen van B. Paagman.

geraakten de dieren vrij spoedig aan het lawaai gewend. Een Duitse soldaat, die de vorige dag bij de gevechten om De Koog gewond was, kwam een praatje maken, hij vroeg aan Keyser of er veel N.S.B.-ers op Texel waren. Toen het antwoord luidde, dat dit nogal meeviel, zei de soldaat, dat dit een geluk was, omdat de Hollanders er dan ook niet veel behoefden af te maken! Steeds maar wachtend, kropen de uren traag voorbij. Om acht uur schoten de Duitsers een rode en een groene lichtkogel af, voor de soldaten in de buurt was het een sein, dat de infanterie, na de artillerie-voorbereiding, tot de aanval overging. Keyser en Barhorst moesten met hun wagens een stoottroep van dertig man, allen vrijwilligers, op enige afstand volgen. In draf ging het voorwaarts, de beide mannen liepen gebukt, de teugels in de hand, naast hun paarden tot de hoeve Hunsingo, waar de granaatwerpers en de ammunitie afgeladen werden. Op Hunsingo werden de kanonnetjes in stelling gebracht, de hoeve zelf werd tot noodverbandplaats ingericht. Weldra kwamen de eerste gewonden binnen, één van hen had over het gehele lichaam wonden van granaatsplinters, de man bloedde erbarmelijk. Weldra kreeg Keyser opdracht om drie gewonden met zijn wagen achter de Ruige Dijk te brengen naar het huis van Dirk Slot (De Valk), waar ook een verbandpost ingericht was. De juist opgestelde granaatwerpers van Hunsingo hadden inmiddels het vuur op de bunkers van Vlijt geopend. Omstreeks tien uur trok opnieuw een afdeling van dertig vrijwilligers langs de Postweg de polder in, ditmaal was het punt van uitgang Hunsingo. Na verloop van tijd keerden van deze patrouille vijftien man terug, de overigen waren òf gesneuveld òf gewond. Onder een moordend vuur moest Keyser

ook deze gewonden naar De Valk terugbrengen. „Ik begrijp nog niet," zo vertelde Keyser ons, „dat ik er met mijn paard levend afgekomen ben, links en rechts floten mij de kogels om de oren en barstten de granaten uiteen." Om twee uur in de middag ging opnieuw een troep van dertig vrijwilligers, nu achter een tank, de Postweg op in de richting van Vlijt. Voortdurend heen en weer rijdend, schoot de tank op de bunkers van Vlijt, onder de bescherming van dit wapen volgde de infanterie. Op Keysers wagen reed een Duitse hospitaalsoldaat achter het troepje vechtenden aan, daarachter volgde onze zegsman zelf met een dresseerkar. Bij de boerderij Gent werd het vuren zo hevig, dat Keyser er de brui aan gaf. Wat er verder gebeurde kon hem niets meer schelen. Hij zocht dekking in een sloot aan de kant van de weg en hield zijn paard bij de teugel, dat weldra rustig graasde of er niets bizonders gaande was. Achter hem stond de grote schuur van Gent in lichter laaie, een Duitser, die aan de verkeerde kant van de sloot dekking had gezocht, werd door een kogel getroffen en zakte stervend in het water weg. Wadend door de sloot, tot zijn middel in het water, gehinderd door prikkeldraad, het paard en de kar meevoerend aan de teugels, bereikte Keyser tenslotte de boerderij Vooruitgang. Daar aangekomen, sprong hij op de weg, maar nauwelijks draaide hij met zijn kar de dreef naar de boerderij op, of er gebeurde iets, dat hem een ogenblik van streek bracht. Ook op de Vooruitgang hadden de Duitsers een granaatwerper opgesteld, die juist bij Keysers nadering een voltreffer kreeg. Een der bedienende manschappen werden beide handen afgerukt, ook andere soldaten werden ernstig verminkt. Het bloed van de gewonden werd vermengd met dat van dode en gewonde kippen, veren vlogen

Aan de bosrand

overal in 't rond. „Er waren zoveel veren," zei Keyser ons „dat het geleek of een bed werd leeggeschud." Na enige tijd kwam de Rode-Kruissoldaat met de platte wagen het erf oprijden, samen gingen zij toen met hun wagens naar Hunsingo. Omstreeks half vijf kwamen zij daar aan. Het duurde niet lang of opnieuw kwam het bevel de Postweg op te gaan. Weer was een afdeling soldaten het dodelijke vuur ingestuurd, nog steeds had men de Georgiërs niet kunnen naderen. Keyser had deze dag reeds zoveel malen in levensgevaar verkeerd, dat hij ernstig bezwaar maakte om opnieuw de weg op te rijden. Barhorst was de vuurlinie nog niet in geweest. Hij werd daarop geprest om gewonden te gaan halen. Toen hij tegensputterde, trok de commanderende Duitser zijn revolver : hij zou korte metten maken, als zijn bevel niet opgevolgd werd. Gelukkig kwam Barhorst om een uur of zeven heelhuids op Hunsingo terug. Hij vertelde, dat de positie der Duitsers allesbehalve gunstig was. Op zijn wagen had hij enige doden en gewonden, die door hem naar Den Burg werden gebracht.

Om acht uur kreeg Keyser voor de derde maal opdracht om de Postweg op te gaan, het begon toen reeds te schemeren. Nadat drie gewonden waren opgehaald, die kreunend aan de kant van de weg lagen, was het zo donker, dat verder zoeken doelloos was. De terugtocht werd aanvaard, een paar officieren zochten dekking achter de kar, zij meenden ook terug te moeten trekken. De hospitaalsoldaat nam daar echter geen genoegen mee, hen uitmakend voor lafaards, dwong hij hen opnieuw de vuurlinie in te gaan [1]).

De polder bood die nacht een fantastische aanblik, langs de Hoofdweg stonden vrijwel alle boerderijen

[1]) De hospitaalsoldaat is stellig een partijman geweest.

in brand, de rook trok laag hangend over het veld. De gewonden werden naar de Valk gebracht, waar een Duitse soldaat den „Sanitäter" op de wagen afloste. Toen ging het met de gewonden, waarvan er onderwijl één overleden was, naar Den Burg. De soldaat zorgde, dat de vele Duitse wachten gepasseerd konden worden. De gewonden werden afgeleverd in het Casino te Den Burg, maar het kostte de grootste moeite om den dode kwijt te raken, want geen enkele Duitse post wilde het lijk in ontvangst nemen. Tenslotte werd dit afgeladen op Texla. Teruggekeerd op de Valk bleek, dat de Duitsers Eierland hadden ontruimd: tegen de fel vechtende Russen waren zij ondanks hun numerieke overmacht niet opgewassen.

Keyser was 's Woensdagsavonds om tien uur van huis gehaald, in de nacht van Donderdag op Vrijdag kwam hij om twee uur op de Valk. Gelukkig stemde men er in toe, dat hij naar vrouw en kinderen op Molenbuurt terugging. De soldaat, die hem naar Den Burg had gebracht, begeleidde hem, want de volgende dag zou hij opnieuw voor de Duitsers moeten rijden. Verkleumd en dóórnat bereikte hij zijn plaats 's nachts om kwart voor drie: bijna dertig uur lang was hij voor den vijand in de weer geweest. De nacht duurde slechts kort, om zes uur moest hij opstaan, opnieuw ging het met paard en wagen naar de Valk. Het scheen, dat hij eindelijk kans zou krijgen om er tussen uit te trekken, want na ammunitie en granaatwerpers geladen te hebben, liet men hem alleen zijn vracht naar Kager, vóór in de polder het Noorden brengen. De Duitsers hebben toen tevergeefs op zijn terugkomst gewacht, na zijn lading te hebben afgeleverd, is hij naar Molenbuurt teruggegaan, vol walging over wat hij de vorige dagen meegemaakt had.

Geeft het verslag van Keysers ervaringen ons een levendig beeld, van wat op de Postweg is voorgevallen, een andere ooggetuige vertelde ons, hoe de batterijen in de Ruige Dijk op twaalf April boerderij na boerderij, huis na huis, schuur na schuur, klamp na klamp onder vuur namen. Wij schreven reeds, dat Zuid-Eierland weldra één vlammenzee was. Toen mevr. Ebbinge Wubbe van Pomona aan een Duitsen arts vroeg, waarom dit gebeurde, antwoordde deze, dat de Texelaars straf hadden verdiend wegens hun sympathie voor en hun daadwerkelijke hulp aan de Russen. De boerderij van Van Exel was een der eersten, die door het vuur werd verteerd. Het is waarschijnlijk dat de Duitsers de boerderijen niet alleen uit wraak in brand geschoten hebben, zeker hebben zij gedacht, dat talrijke Georgiërs zich in de afzonderlijk staande hoeven genesteld hadden. Practisch heeft de beschieting der boerderijen de Georgiërs geen verliezen bezorgd, de meesten hadden zich ingegraven in het veld.
Spreekt Keyser in zijn verslag slechts van één tank door de Duitsers in de strijd geworpen, naderhand verzekerde hij ons, dat voortdurend drie tanks in actie zijn geweest, die ook wel zonder dat de infanterie volgde, de Postweg opreden en op de bunkers van Vlijt vuurden. Herhaaldelijk geraakten deze tanks in het ongerede, zij keerden dan naar de Ruige Dijk terug en werden weer gevechtsklaar gemaakt. In de duinenrij, die Eierland in het westen begrenst, hadden de Duitsers talrijke bunkers gebouwd, bunkers die vrijwel allen door soldaten van Melikia's compagnie waren bezet. Uitstekende scherpschutters als de Georgiërs waren, hebben zij van de duinrichel af menigen Duitser op de korrel genomen en doen sneuvelen. Van een machinegeweernest

in de zuidelijke duinen ondervonden de Duitsers veel last. Keyser heeft gezien, hoe een troep van dertig Duitsers, die van Hunsingo werd uitgezonden om dit nest onschadelijk te maken, in zijn geheel vernietigd werd. Weliswaar hadden de Duitsers de bunker eerst met artillerie beschoten, maar de granaten ontploften iedere keer zeker honderd meter vóór het doel. Keyser, die precies wist, vanwaar het machinegeweer schoot, gevoelde er uiteraard niet voor om de Duitsers wijzer te maken dan zij waren. Na de mislukte aanval op het machinegeweernest opende ook de batterij van het Loodsmansduin het vuur op de bunkers in de binnenste duinenrij.
Volledigheidshalve vermelden wij nog, dat de Duitsers enige tijd de buurtschap rond de school van Zuid-Eierland bezet hielden, de heren hebben er danig huis gehouden en geroofd wat van hun gading was.

DE GROTE AANVAL OP VLIJT

In Noord-Eierland is het die dag vrij kalm gebleven. De volgende dag, Vrijdag 13 April, begon echter de grote aanval op de bunkers van Vlijt. Het vliegveld is die dag van uit de Ruige Dijk en de dijk van het Noorden, hevig beschoten. Ook het Loodsmansduin en de Noordelijke batterij hebben de bunkers daar onder vuur genomen. Zodra de infanterie uit de dijk van het Noorden in Eierland trachtte door te dringen, lieten de Georgiërs zich gelden. Zij schoten terug, maar steeds met angstwekkende zekerheid. Menige bewoner van Eierland weet te vertellen van gesneuvelde Duitsers met een kogelwonde in het midden van het voorhoofd of op de plaats van de halsslagader. Op Vrijdag zijn weer

verschillende boerderijen in brand geschoten, o.a. Prinsenhage aan de voet der duinen gelegen, dicht bij de bunkers van de Slufter. De hoeve Zeeland, waar veertig Cocksdorpers een toevlucht hadden gezocht, werd door twaalf kanonskogels geraakt, maar wilde niet vlam vatten. Na de beschieting heeft een deel der Cocksdorpers deze boerderij verlaten (Broekman van Zeeland).

Wij hebben reeds verteld, hoe de bezetting van het vliegveld Vlijt van de Ruige Dijk uit mislukte en hoe op Donderdagavond twaalf April de Duitsers genoodzaakt waren Zuid-Eierland te ontruimen. Wij vertelden van Keyser, die op 13 April gedwongen werd om enige granaatwerpers naar het Noorden te brengen. Reeds eerder had een groot aantal Duitsers het zuidelijk gedeelte van de dijk, die de scheiding vormt tussen de polders het Noorden en Eierland bezet. Een drietal burgers van Midden-Eierland, wonende bij de Hoofdweg, De Jong, Schelfhout en Donker hebben hier de wapens opgenomen en gekleed in uniform dapper tegen de Duitsers gevochten. Telkenmale, dat de vijand trachtte van de Noorderdijk af Eierland in te trekken, werd hij teruggeslagen, dagen achtereen. Honderden Duitsers hebben in de omgeving van Vruchtbaaroord het leven gelaten [1]).

Vanzelfsprekend trachtten de Duitsers onder de bescherming van de Noorderdijk op te dringen tot de polder Eendracht. Achter de zuidelijke dijk van deze polder lagen enkele Georgiërs, die de Duitsers kalm lieten naderen. Toen zij dichtbij gekomen waren, openden de Georgiërs het vuur, van de twintig Duitsers, die vooruitgetrokken waren, werden er zeventien op slag gedood.

Schelfhouts vrouw was al spoedig gevlucht naar

[1]) Mededelingen van mevr. Schelfhout-de Jong.

haar familie in het Noorden. Zij kon de Georgiërs in Eierland waarschuwen, dat zich reeds achthonderd Duitsers in de Noorderdijk hadden ingegraven, toen de strijd daar nauwelijks werd verwacht. Op Vrijdag 13 April trokken de Duitsers, hun verliezen niet tellend, òp langs de dwarsweg van Vruchtbaaroord, weldra werden zij ondersteund door hun artillerie. Schelfhout, Donker en De Jong begrepen, dat de toestand zeer ernstig was, zij verzochten de strijd te mogen staken en zich weer in burgerkleding te mogen steken. Dit stond men toe. Achter de Rode Kazerne hebben zij toen dagen in een schuilloopgraaf doorgebracht, terwijl de granaten aan alle kanten om hen heen ontploften. Eindelijk, in de loop van Maandag, konden de Georgiërs Vlijt niet langer houden, steeds vurend, trokken zij op de duinen terug. De drie Texelaars kwamen, hun armen in de hoogte, uit hun schuilplaats toen de Duitsers naderden. Zij werden gearresteerd en 's nachts naar Texla gebracht. Na een verhoor, waarbij zij zich goed hielden en niet door de mand vielen, konden zij naar Den Burg gaan, waar hun vrouwen waren. Weldra kwam er bericht, dat zij zich op de Kommandantur moesten melden voor het verrichten van dwangarbeid. Was er geen verraad in het spel geweest, de mannen zouden er het leven hebben afgebracht. Een man, die klaarblijkelijk reden had om loslippig te zijn, heeft meer gezegd, dan verstandig was. Hij vertelde, dat zijn kennissen hadden meegevochten, die toen gevankelijk naar Den Helder zijn gebracht. Op het fort Erfprins heeft de vijand hen gefusilleerd.

Zich een weg banend in Midden-Eierland, gingen de Duitsers van boerderij tot boerderij, schietend,

brandend en plunderend. Drachtig vee werd geslacht, in de huizen haalden ze alles overhoop, roofden wat van hun gading was. Een groep Duitsers, die Modestia bezette en van de zolder af op de Georgiërs schoot, verloor zijn aanvoerder door een juist gemikt schot.

Uiteindelijk hielden nog maar weinig Georgiërs de strijd in dit gebied vol, de meesten trokken langzamerhand in de richting van de duinen terug. Een verdere vervolging was daar, vooral ook door de mijnenvelden, practisch onmogelijk. Voor het verlaten van Eierland fusilleerden de Georgiërs twee Texelaars, die verraad jegens Texel en de Georgiërs hadden gepleegd.

Op Zaterdag 14 April stootten de Duitsers langs Kievitsweg en Wageningse weg langzaam door naar de Postweg. Hun punt van uitgang was hier de Oorsprong, hun doel De Cocksdorp. Met gebruikmaking van drie pantserwagens en een stuk geschut beschoten zij verschillende boerderijen, waar zij vermoedden, dat zich Georgiërs ophielden. 's Morgens om acht uur stond het stuk geschut reeds bij de smederij van Dros; Nieuw Duinoord, waar geen Georgiër te bekennen was, kreeg de volle laag. Huis en schuur kregen elf treffers, de inwonenden vluchtten naar Weilust (A. de Ridder van Nieuw Duinoord). Vooral Rio Grande kreeg het zwaar te verduren, deze boerderij werd pas 's avonds tegen negen uur bezet. 's Middags en 's avonds werd De Cocksdorp herhaaldelijk beschoten, er werd zeer veel schade in het dorp aangericht. Er vielen weinig slachtoffers omdat de meeste dorpelingen gevlucht waren. Velen waren o.m. terecht gekomen op de boerderij Rio Grande, waar men met elkaar van pakken stro een schuilloopgraaf bouwde. B. Barhorst werd daar ernstig gewond. Ook C. de Wit

en Michiel Graaf zijn deze dag als slachtoffers gevallen. Veel moeite hadden de Duitsers met zes Georgiërs, die zich achter Rio Grande in de nabijgelegen duintjes genesteld hadden. Met vlammenwerpers zijn zij weggebrand.
De Georgiërs zijn tot 's nachts ongeveer één uur in De Cocksdorp gebleven, zij voegden zich toen bij hun strijdmakkers rond de vuurtoren. 's Zondagsmorgens is mej. F. Buis van Rio Grande met een witte vlag naar het dorp gegaan om daar een der nonnen van Stella Maris, een liefdadigheidspost, om hulp te gaan vragen voor B. Barhorst, die er slecht aan toe was. De non is gekomen en heeft op Rio Grande verschillende gewonden op voortreffelijke wijze bijstand verleend. Barhorst en drie andere gewonden zijn toen met toestemming van de Duitsers op een platte wagen, waarop een dikke laag stro was gelegd, naar het Noodziekenhuis in Den Burg gebracht. Helaas is Barhorst daar overleden [1]). Dezelfde dag, d.w.z. 15 April, bezetten de Duitsers de hoeve Buitenzorg, op Mariahoeve waren de Georgiërs toen in de verdediging. Met een granaatwerper beschoten de laatsten hun tegenstanders op Buitenzorg. Met behulp van tanks en na een beschieting met kanonnen, die opgesteld waren bij de Hervormde kerk in De Cocksdorp, slaagden de Duitsers er pas 's Woensdagsavonds bij het vallen der schemering in, de Georgiërs van Mariahoeve te verdrijven ; zij trokken terug op de vuurtoren. 's Zondagsavonds zijn vrijwel alle bewoners van de Witte Hoek naar Buitenzorg gevlucht, de Duitsers zonden hen de volgende dag naar De Cocksdorp. De boerderijen Mariahoeve en de Hoek zijn bij de gevechtshandelingen van Woensdag in vlammen opgegaan. Geleidelijk waren de Georgiërs

[1]) Mededelingen van mevr. de Wed. Van der Kooi.

dus naar de duinen teruggedrongen, om het bunkercomplex rond de vuurtoren en om deze toren zelf zou een felle strijd gestreden worden. Dit complex, zwaar versterkt met prikkeldraadstellingen en beschermd door mijnenvelden, kon alleen behoorlijk worden genaderd langs de vuurtorenweg. Deze weg werd door de Georgiërs echter gestadig onder vuur gehouden. Wilden de Duitsers de tegenstand daar breken, dan zou de aanvoer van veel materiaal noodzakelijk zijn. Op Vrijdag 20 April stelden zij minstens vijftien stukken geschut in een wijde boog om de vuurtoren op, o.a. aan de dijk bij De Cocksdorp, op Buitenzorg en op de erven van Simon Knol, Hannes de Graaf enz. Ook de Noordelijke batterij zou in de eindstrijd om het vuurtorencomplex een woordje meespreken. Vrijdags werd onophoudelijk gevuurd. In de nacht van Vrijdag op Zaterdag is het den onderofficier Silosanni gelukt om met een groep van 36 man door de Duitse omsingeling heen te breken. Nadien splitste de groep zich in afdelingen, van vier en vijf man, die zich in de duinen verspreidden [1].

's Zaterdagsmorgens werd het vuren hervat, vlammenwerpers reden naar voren en verschroeiden de duinen, tanks reden op, dekking biedend aan de volgende infanterie. De kap van de vuurtoren werd herhaaldelijk geraakt, de prisma's van het licht lagen weldra in scherven, de beschermende kalkstenen mantel bezweek. Enkele granaten moeten in de bovenste verdieping van de toren tot explosie gekomen zijn, negen Georgiërs vonden er, man na man, de dood. Vermoeid, uitgeput, zonder voldoende levensmiddelen, bij gebrek aan ammunitie, werd de positie der verdedigers hopeloos: het regende granaten, talrijk waren de gewonden.

[1]) Mededeling Mevr. B-V.

Tegen de middag waren zij gedwongen zich over te geven. Behalve de Duitsers, die bij de strijd om de vuurtoren betrokken zijn geweest, kan niemand zeggen, hoeveel Georgiërs den vijand in handen gevallen zijn. Mogelijk is het een veertigtal geweest, waaronder zeker een groot aantal gewonden. Zij werden naar de boerderij Buitenzorg gebracht, waar men ook hen dwong een groot graf te delven. Gewonden en niet-gewonden zijn toen gemitrailleerd en in de kuil begraven. Hierbij moeten zich verschrikkelijke tonelen hebben afgespeeld. Toen men naderhand op Buitenzorg zocht naar het lijk van een vermisten Hollander, vond men het lijk van een Georgiër met een strop om de hals. Welk drama had zich daar afgespeeld? [1]). Bij een bezoek, dat wij enkele dagen later aan de vuurtoren en omgeving brachten, bleek ons, hoe vreselijk de strijd der Georgiërs was geweest. Het was een onbeschrijfelijke ravage. Uitrustingstukken, losse patronen, granaathulzen, foto's, boeken en duizend andere artikelen lagen her en der verspreid. De vuurtoren leverde een droeve aanblik, talloze beschadigingen, groot en klein, verbogen ijzer en koper, stukgeschoten gietijzeren platen, bloed aan de wanden, de lijken der laatste strijdenden, leverden een beeld van dood en van verwoesting. Slechts door een grote overmacht aan mensen en materiaal zijn de toren en omgeving de Duitsers in handen gevallen. Na drie weken van taai volgehouden strijd was het Georgische bataillon verslagen. Verspreid over het gehele eiland, in hooibergen en schuren, in de Dennen, maar vooral ook in de duinen, hielden groepjes Georgiërs zich verscholen. Herhaaldelijk schoten zij op Duitse soldaten, die zich in hun buurt waagden. In een felle guerilla,

[1]) Mededelingen mevr. B.—V. en K. Steenstra.

met grote bitterheid gevoerd, hebben zij de strijd tot de komst der Canadezen voortgezet.

MENSENJACHT

De Duitsers begrepen, dat een zuivering van het eiland noodzakelijk was. Op Zondag 22 April begonnen zij in een lange linie van het noorden af het eiland te doorzoeken. In de boerderij Holland, waar zich volgens de Duitsers vijf Russen in hooischelven verstopten, die op hun vijanden geschoten hadden, wilden de Duitsers de boel in brand steken [1]). Per aanplakbiljet werd in de verschillende dorpen bekend gemaakt — voor het „allerlaatst" — dat de Texelaars er voor moesten waken, dat zich des nachts Russen in hun huizen enz. verscholen. Zoals gebruikelijk werd gedreigd met de doodstraf en met het verbranden der huizen. 's Zondagsmiddags stak het Germaanse volk de hoeve Rotterdam in brand, de bewoners, die enkele keren achtereen het vuur trachtten te doven, werd dit tenslotte onmogelijk gemaakt. Het gold hier een blote wraakoefening, want op Rotterdam hadden zich geen Georgiërs opgehouden. De soldaten liepen op afstanden van ongeveer vijf meter en schoten op elke klamp, op elk bouwsel, waar mogelijkerwijze Georgiërs verborgen konden zijn. Vier dagen lang heeft deze zuivering geduurd. Aan het einde van elke dag werd kwartier gemaakt. Maandagsavonds in de Ruige Dijk, waar het landhuis Pomona nog eens door Duitse officieren werd bezet. De bewoners van de Ruige Dijk werden gepresst om voor de verhitte, bloeddorstige soldaten, die

[1]) De Duitsers wilden den bewoner Anton de Grave fusilleren. Gezamenlijk kwamen de overige bewoners en geëvacueerden echter voor hem op. De boerderij bleef gespaard en De Grave bracht het er levend af.

22 April 1945.

In de boerderij Holland bij De Cocksdorp hebben zich 5 Russen in hooischelven verstopt en geschoten op de Duitsche Weermacht.

De bevolking en bewoners van boerderijen worden **voor het allerlaatst** gewaarschuwd, dat zij ook bij nacht op moeten passen, dat in hun huizen en bij het erf behoorende hooischelven etc. geen Russen zich verborgen houden. **De op het eiland staande troepen van de Duitsche Weermacht kunnen bij beschieting geen verantwoording nemen en de boerderijen loopen gevaar direct in brand geschoten of in brand gestoken te worden.**

Het is daarom in het grootste belang van de bevolking zelve, dat Russen, die verstopt zijn of zich verstopt hebben, onmiddellijk gemeld worden bij de dichtstbijzijnde Duitsche post.

DE INSELKOMMANDANT.

wagens vol gestolen goederen met zich voerden, eten te koken. Op 23 April werden in een gevecht om Padang in Zuid-Eierland vijf Georgiërs doodgeschoten, op Lentevreugd eveneens in Eierland werden er tegen de avond drie gedood. In de loop van de middag werden op Pomona eerst twee, toen drie en later nog eens twee Georgiërs, de handen omhoog, binnengebracht. Deze mensen moesten zich van hun uniform ontdoen en werden met bloot bovenlichaam of gekleed in onderbroek en hemd in het graf geschoten. In de tuin van Pomona liggen zij begraven [1]). Ook aan de Postweg zijn die middag vier Georgiërs, die zich geheel moesten ontkleden, gefusilleerd [2]).

Op Plas en Daal, in de hoek van Waalenburg, hielden zich negen Georgiërs met hun commandant Loladse verscholen. De Duitsers omsingelden de hoeve en schoten haar in brand, de ontvluchtende Georgiërs werden stuk voor stuk neergeschoten. Loladse en een strijdmakker hadden zich in de kelder van het huis verborgen gehouden, zij overleefden de brand. De Duitsers hielden de brandende puinhopen echter omsingeld, vermoedelijk was hun ter ore gekomen, dat zich nog vijanden op of bij de puinhopen bevonden. In de nacht van 23 op 24 April trachtten de mannen te ontvluchten, zij werden in een greppel doodgeschoten. Piet Witte van Plas en Daal heeft de ontzielde lichamen in een roggeveld begraven. De Duitsers zelf wisten toen nog niet, dat zij Loladse hadden gedood. Op 25 April tenminste, werd in de dorpen nogmaals een biljet opgehangen, het was van de volgende inhoud:

1) Mededelingen van mevr. Ebbinge Wubbe, de bewoonster van Pomona.
2) Men bedenke, dat de Georgiërs nog steeds de Duitse uniform droegen, zij het ook ontdaan van het „Hoheitszeichen" en andere versierselen. De Duitsers achtten de Russen onwaardig om bij hun fusillering de uniform te dragen.

DE TOTALE VERNIETIGING VAN DE OPSTANDIGE RUSSEN OP HET EILAND IS BIJNA VOLTOOID. OM DE BEVOLKING VOOR VERDERE SCHADE TE VRIJWAREN, WORDT HAAR GEVRAAGD NOG VERBORGEN RUSSEN DIRECT BIJ DE DUITSE WEERMACHT TE MELDEN EN WEL IN HET BIJZONDER DEN LEIDER LUITENANT LOLATSCHE, TE HERKENNEN AAN EEN HOOG VOORHOOFD MET WRATTEN, WELKE ZICH IN DE NABIJHEID VAN DEN BURG MOET OPHOUDEN. ER WORDT VAN DE BEVOLKING VERWACHT, DAT ZE AAN DEZE EISCH TEN SPOEDIGSTE GEHOOR GEEFT, WAARDOOR DE SAMENWERKING TUSSCHEN DE BEVOLKING EN DE WEERMACHT, ALS VROEGER, WEER GOED ZAL ZIJN.

w.g. DER INSELKOMMANDANT.

De bevolking van Texel meesmuilde bij het lezen van dit biljet. Ja, ze snakte er naar, om als voorheen weer prettig met den overweldiger samen te werken!

Tientallen schuren en schelven gingen bij de zuivering in valmmen op, vele Georgiërs hebben toen de dood gevonden. Tekenend voor de Duitse methoden is het getuigenis van Jacob van Lente, die op 16 April 's namiddags vijf uur zag, hoe de Duitse soldaten met verslagen tegenstanders plachten om te springen. Vijf Georgiërs, verborgen in een tas koolzaadstro, werden ontdekt. Eén hunner wist te ontkomen, de vier overblijvenden werden gedwongen om op het land van Hoep hun graf te delven. Toen dit groot en diep genoeg was, trokken de Duitsers iets terug, één der Georgiërs vluchtte, maar werd dadelijk neergeschoten. Twee anderen vielen na het dodelijke schot in de kuil, den vierden

noodzaakte men om het lijk van zijn weggelopen kameraad aan de benen in het graf te slepen. De overlevende werd toen zelf in het graf gestoten en met een spade doodgeslagen. Op 18 April zag Van Lente voorts, hoe twee Georgiërs, die ontdekt waren in een klamp tarwe, gedwongen werden een kuil te graven. Terwijl zij daar nog mee bezig waren, troffen hen de dodende kogels.

Hoe riskant de zuivering voor de Duitsers was, blijkt uit de mededeling van Roosendaal een boer uit de polder Het Noorden. Van dertig Duitsers, die uit de richting van de Oorsprong kwamen, werden er niet minder dan 29 door 2 Georgiërs uit een hinderlaag gedood.

Dinsdagsmorgens 24 April stelden de Duitsers in De Westen 4 stukken geschut op bij de Gebr. Veeger en bij Ab Keyser. Ongeveer 40 man behoorden bij deze stukken. Op een avond, toen zes Georgiërs, die uit de Dennen kwamen, om zoals gewoonlijk in de Westen bij de boeren voedsel te gaan halen, de Duitse batterijen naderden, openden deze het vuur. De Georgiërs lieten zich reeds bij het eerste schot op de buik vallen, ondanks de voortdurende beschieting is geen hunner omgekomen [1]. De kanonnen bleven een dag of vier op de Dennen gericht, zonder verder het vuur te openen.

Na het verslaan van het gros der Georgische troepen, hebben vele Texelaars voor de Russen gedaan wat mogelijk was. Hein Smit, Kees Kuip, Hopman, J. Dijksen, A. Binsbergen en vele anderen hebben talloze malen Georgiërs voedsel gebracht. Sommigen verscholen zich zo goed in onderaardse holen, en waren zó goed gecamoufleerd, dat ze voor de Duitsers onvindbaar waren. Lopend over de met takken en aarde afgedekte schuilplaatsen,

[1]) Een Duitse soldaat vertelde dit voorval aan J. Kuip uit De Westen.

hadden zij er niet het geringste vermoeden van, hoe dicht zij bij hun vijanden waren. In het huisje, eerder bewoond door Blok v. d. Velde, aan de rand der Dennen, hadden zes Georgiërs zich op zolder verborgen. Na een razzia, waarbij de Duitsers nalieten de zolder te doorzoeken, groeven de mannen een gat onder de vloer van de woonkamer, waar zij zich voortaan schuilhielden. De vrijkomende aarde gebruikten zij om de bedstee mee op te vullen.

Na de zuivering deed het gerucht de ronde, dat de Duitsers de overlevende Georgiërs lijfsbehoud beloofden, als zij zich overgaven. Hierdoor misleid, hebben zich een Georgische arts en twee kameraden overgegeven. Zij hadden de wapenen afgelegd. Achter het huis van Dijksen in de Dennen zijn deze mensen eerst van alles beroofd, daarna werden zij gedwongen om zich te ontkleden. De kleding werd door de Duitse soldaten verdeeld, Dijksen en zijn familie werden gedwongen om van het komende schouwspel getuige te zijn. Toen het oogenblik der executie naderde, zijn zij echter weggelopen. Toen Dijksen de volgende morgen ging kijken, bleek hoe afschuwelijk de lijken mishandeld waren, de ogen waren uitgestoken en de schedels verbrijzeld.

Niet alleen op het land, ook in de dorpen of in de onmiddellijke nabijheid daarvan, verscholen de Georgiërs zich. Op Maandag 23 April, 's morgens 9 uur, omsingelden de Duitsers een bollenschuurtje van den heer S. Flens ten zuiden van Den Burg. Het schuurtje werd beschoten en vloog in brand. Twee Georgiërs kwamen er uit, die op de vlucht neergeschoten werden. Ds Van der Veer was van deze gebeurtenis getuige.

De duinen en de dennebossen waren voor de Georgiërs de beste plaatsen om zich schuil te hou-

den. Konstantin Darzmelidse, reeds bij de aanvang van dit verslag door ons genoemd, vocht tot 21 April, dus dagenlang, nadat de bunkers op Vlijt waren ingenomen, in Midden-Eierland door. Op 22 April trok hij terug in de Slufterduinen, op 23 April beschoten de Duitsers de teruggetrokken Georgiërs met artillerie. Die dag werd Darzmelidse ernstig aan een arm gewond, het was 's avonds zeven uur. Alleen en verlaten lag hij bij zonsondergang voor dood in een mijnenveld. Drie dagen lang, 's nachts langzaam wegkruipend, overdag zich dood houdend, heeft deze Georgiër daar gelegen, zonder voedsel of drank. Het duinwater was ondrinkbaar. In de nacht van 26 op 27 April besloot hij af te gaan op een klein huisje. 's Morgens om zes uur, onder het bloed, kwam hij aan bij J. Barhorst onder De Koog. De bewoners hebben hem liefderijk geholpen, maar het huisje was te klein, zij brachten hem naar de schapenschuur van Huize Frans (C. Eelman), waar hij drie zijner kameraden vond. Bij een huiszoeking op 29/30 April wist het groepje aan de spiedende Duitsers te ontkomen, tot 9 Mei heeft de familie Eelman de mannen verzorgd. Daarna vond Darzmelidse onderdak in de schuur van Vredestein (Nanning Kikkert).
Alle waarschuwingen ten spijt, bleven de Texelaars de Georgiërs helpen. Op de eerste Mei werd nogmaals door den Duitsen commandant een waarschuwing opgehangen — het was voor de tweede maal de „allerlaatste" — waarin ieder met de dood werd bedreigd, die de Russen hielp. Vooral in Oosterend hebben sommige burgers, wetend, dat zij hun leven in de waagschaal stelden, desondanks op ruime schaal hulp verleend. Heeft een enkeling uit vrees wel eens een Georgiër aan zijn beulen uitgeleverd, het overgrote deel der Texelaars was

Alle inwoners van het eiland worden er nogmaals op gewezen, dat zij verplicht zijn in hun huis en op de hun behoorde erven, schuren etc., zelf te zoeken naar Russen en direct melding te maken indien dezen worden gevonden.

Indien een Rus op een boerderij wordt gevonden zonder dat de bewoner of leden van zijn familie of personeel, hiervan melding hebben gemaakt, worden ALLE bewoners standrechtelijk doodgeschoten en de boerderijen verbrand.

Dit is de allerlaatste waarschuwing !

DE INSELKOMMANDANT.

met de Russen solidair. Luitenant Boris Kamergoef, een ondergedoken Kaukasiër, die met de Georgiërs heeft meegevochten, vertelde van een vrouw, die zeventien dagen lang voor twee en twintig Georgiërs brood bakte. Zij heeft dit brood persoonlijk naar de mannen in het bos gebracht[1]). Zo velen hebben in deze dagen voor de Russen hun leven op het spel gezet, dat het niet doenlijk is de namen van hen allen te vermelden.

UITKOMST

Tot 20 Mei, toen de Canadezen kwamen, die de Duitsers ontwapenden, hebben de Georgiërs op hun bevrijding moeten wachten. Al die tijd leefden zij verscholen in schuren, op zolders en vlieringen, in holen onder de grond. Met grote driestheid trokken sommigen, ondanks het Duitse gevaar, over het eiland, meestal op zoek naar kameraden. Na het bekend worden der capitulatie op Zaterdag 5 Mei, gedroegen de Duitsers op Texel zich nog enkele weken volkomen onafhankelijk. Met een groep marcheerden zij eens door de versierde straten van Den Burg, onder de met oranje en Engelse opschriften voorziene erepoorten door, de geweren over de schouders. Ze zongen hun liederen, alsof zij niet tot het verslagen volk behoorden. De Russen werden tot het laatst door hen als muiters beschouwd, zij schoten op de Georgiërs als zij er de kans voor kregen. Aan weerszijden zijn na de capitulatie nog doden gevallen. De Texelaars waren in blijde stemming, zéér velen hebben gedurende die tijd de Georgiërs met raad en daad terzijde gestaan.

[1]) Zie de „Texelsche Courant" van 24 Juni 1945.

Eindelijk is de dag der verlossing ook voor de Russen gekomen, de Duitsers verlieten Texel, voortaan konden zij zich ongehinderd, als vrije mensen op het gehele eiland vertonen. Het kamphuis Californië werd hun als verblijfplaats aangewezen. Velen bezochten hen daar, voordat ze Texel voorgoed zouden verlaten.
Op 26 Mei had men op de zuidelijke helling van de Hoge Berg 187 gesneuvelde Georgiërs in een massagraf verenigd. In negen lange rijen rustten de mannen zij aan zij. Afzonderlijk, als weleer aan het hoofd van de troep, lag Loladse. Een houten monument rood geverfd, gekroond door ster, sikkel en hamer, siert het eenvoudige kerkhof. Achter glas is een portret van den aanvoerder te zien ; op een stuk papier leest men :

Hier rusten de dappere Sowjetkapitein
Loladse Schalwa

en zijn medestrijders van het dappere Georgische bataljon, die van 6 April 1945 tot 4 Mei 1945 op het eiland Texel allen tot de laatste adem hebben gevochten voor hun vrijheid tegen de Duitsche terreur.
Wij blijven Georgiërs en vergeten onze dappere gesneuvelde kameraden nooit.

In diepe ernst hebben de overlevende soldaten hier rond de graven gestaan.

AFSCHEID

Op Zaterdag 17 Juni hebben wij een bezoek aan de Georgiërs in het kamphuis Californië gebracht.

Velen van hen waren uitgegaan om van vrienden afscheid te nemen. Melikia was echter aanwezig, hij ontving ons in een klein kamertje. Wij rookten een paar sigaretten, ondanks de wat armzalige omgeving ging een zekere voornaamheid van hem uit: zijn manier van optreden was onmiskenbaar toe te schrijven aan een goede opvoeding. Het viel ons op, hoe goed verzorgd hij was. Zijn kleding was smetteloos, de hoge rijlaarzen glanzend gepoetst. De tuniek van Duitse makelij, liet een donker strookje zien, waar eens de Duitse adelaar bevestigd was. Hij droeg een muts van zwarte astrakan, in het bont glansde het embleem der Sowjet-Unie, de sikkel en hamer.

„Zonder de Texelaars" zo zei hij ons, „zouden er nog veel meer van ons omgekomen zijn, aan de eilanders danken wij ons leven. Nooit zullen wij Texel vergeten, het is ons een tweede tehuis geworden. Van ons bataillon zijn vijf honderd vijf en zestig man omgekomen, wij gaan naar Georgië terug met de herinnering niet vergeefs gestreden te hebben."

Wij namen afscheid en beloofden de volgende morgen bij het vertrek van de boot aanwezig te zullen zijn.

's Zondagsmorgens zes uur was het prachtig weer. Het waaide bij uitzondering niet, de atmosfeer was helder als kristal. Het fietstochtje op dit vroege uur was een genot. De zon stond nog laag, maar door de heldere lucht was in wijde omtrek alles duidelijk te onderscheiden. De laatste indrukken, die de Georgiërs van Texel kregen, moeten voor hen onuitwisbaar zijn geweest, want nooit was Texel schoner dan op deze morgen. Op vrachtauto's kwamen zij aangereden bij groepen van een man of veertig, onderweg schietend in de lucht uit geweren en pistolen. Het was een kinderlijk vreugdebetoon, waar menig Texelaar zich nochtans aan

ergerde. Maar zingend hun liederen van ongewone cadans, blij als kinderen, dachten de mannen niet aan de slapers, voor hen was de dag der vrijheid gekomen, eindelijk gingen zij naar Rusland terug. Er werd gedanst op het dek van de Dokter Wagemaker, met een zelfgemaakte primitieve mandoline gaf één het rhythme aan. Aan de haven waren honderden Texelaars gekomen voor een laatste groet, zowel mannen als vrouwen. Een fluitje weerklonk, Melikia schreeuwde een paar bevelen, de soldaten in de meest verschillende kledijen stelden zich op. Velen droegen nog de van versierselen ontdane Duitse legeruniform, maar dikwijls dan bruin of grijs geverfd. Maar een belangrijk aantal droeg burgerkleding, enkelen waren keurig verzorgd. Er werd gericht, appèl gehouden : niemand ontbrak. Toen kwamen de laatste auto's, een helrode vlag aan een lange stok voorop. Nog eens werden de namen van veertig mannen afgeroepen, daarop begaven allen zich aan boord. Een kleine motorboot was onderwijl de haven binnengelopen. Aan boord bevond zich luitenant-kolonel Tweedsmuir, hij was in gezelschap van enkele Canadese officieren en van een tolk. Het gezelschap ging aan wal, begroette Congladse en Melikia. Wij hoorden hoe Tweedsmuir aan de Georgiërs mededeelde, dat het noodzakelijk zou zijn, dat deze hun wapens overgaven. Er volgde een korte discussie, het waren voor de Georgische officieren moeilijke ogenblikken. Tweedsmuir deelde sigaretten rond, er werd gerookt, niemand sprak een woord. Toen verbrak Tweedsmuir de stilte, hij beloofde op zijn woord van eer te zullen doen wat in zijn vermogen was om de Georgiërs tegenover de Russische autoriteiten te rehabiliteren. Tweedsmuir was nog jong, hij had een prettig open gelaat : allen begrepen, dat hij

zijn woord gestand zou doen. Congladse stemde toe, op weg naar Den Helder, op het Marsdiep, hebben de Georgiërs hun wapens aan de Canadese soldaten overhandigd.

Aan boord van de Dokter Wagemaker klonk uit sommige groepjes nog steeds gezang, wij hoorden vrolijke opmerkingen roepen naar bekenden op de wal. Toen werd het als bij toverslag volmaakt stil. Ook van de wachtenden op de kant weerklonk geen geluid. Congladse stond op het sloependek, hij sprak in gebroken Duits, maar kennelijk uit de grond zijns harten, woorden van dankbaarheid, van erkentelijkheid tot de Texelaars, voor alles, wat zij voor de Georgiërs hadden gedaan, hij vroeg vergeving voor alles wat de Texelaars om hunnentwil hadden geleden. Applaus weerklonk, tot ook Artemidse het woord kreeg. Hij sprak in dezelfde geest als Congladse, ook na zijn woorden klonk op de wal luid handgeklap.

Het water in de haven was zover gestegen, dat de Dokter Wagemaker kon varen. Langzaam, het was tegen negen uur, maakte het schip zich los van de kade, het draaide voor het de mond in voer. Alle Georgiërs, twee honderd vijf en dertig in getal, liepen naar stuurboordszijde. Langzaam, zingend, juichend en wuivend verlieten de overlevenden uit het grootste treurspel, dat ooit op Texel was opgevoerd het eiland, op weg naar hun vaderland. Voor de velen, die van dit afscheid getuige waren, was het een ogenblik om nooit te vergeten.

Na aankomst in Den Helder gingen de Georgiërs onder Canadees commando met auto's regelrecht naar Wilhelmshafen. Tweedsmuir hield woord. Hij stelde den Russischen kolonel, die de terugkerenden te beoordelen had, een uitgebreid rapport over de strijd op Texel ter hand. Een soortgelijk rapport,

afkomstig van den Canadesen brigade-generaal Sutty uit Alkmaar was reeds eerder in diens bezit gekomen. Beide rapporten hadden een volkomen eerherstel der Georgiërs ten gevolge. Zij ontvingen allen een Canadese uniform, proviand voor vijf dagen en kwamen daarna onder Russisch opperbevel.
De offers op Texel waren niet vergeefs gebracht.

Hiermede vervullen wij de droeve plicht kennis te geven dat van ons is heengegaan onze lieve Man en zorgzame Vader, Zoon, Broer, Behuwdzoon, Zwager en Oom
Gijsbertus J. Duinker
in leven Dir. Tex. Crt. in den leeftijd van 42 jaar. Namens de Familie: M. W. Duinker-v. Wijk. Hannie. Den Burg, 16 Mei 1945. Begrafenis had plaats 19 Mei.

Op Vrijdag 6 April werd plotseling van ons weggenomen onze lieve Man, Vader, Zoon, Behuwdzoon, Broer, Zwager en Oom
Johannes M. Duinker
in den leeftijd van ruim 40 jaar. Namens de familie: E. Duinker-Keijser Den Burg-Texel 22 Mei 1945. Parkstraat 5, Begrafenis had plaats 24 Mei 1945.

Op 8 April 1945 werden op wreede wijze van ons weggenomen, onze geliefde Vader, Zoon en Broeder
M. Zegel Cz.
oud 36 jaar, en onze geliefde Moeder, Dochter en Zuster
S. Zegel-Drijver
oud 34 jaar. De Familie: Zegel en Drijver. Kees en Nelie. Den Burg-Den Hoorn, Mei '45. De begrafenis had plaats 24 Mei te Den Hoorn.

Op 6 April werden plotseling van ons weggerukt onze lieve Kleinkinderen en Nichtje
Dirk Pieter Moerbeek
oud 17 jaar
Trijnie Moerbeek
oud 13 jaar
Maria Anna Lap
oud 7 jaar.
Aan hun verwondingen overleden onze lieve Kinderen
Johannes M. Moerbeek
op 13 April, oud 38 jaar
Hendrik C. Kuiter
op 5 Mei, oud 26 jaar
Aaltje Moerbeek-Kuiter
op 13 Mei, oud 39 jaar. Namens de familie: Wed. D. Kuiter. Wed. I. Moerbeek en Ide. Burg-Texel, 14 Juni 1945.
Aan allen, die ons in deze moeilijke dagen hebben bijgestaan en onze kinderen de laatste eer bewezen, betuigen wij onzen welgemeenden dank.

Aantal doden :

Nederlanders	117
Georgiërs ca.	565
Duitsers ca.	800

De Duitsers hadden bovendien een groot aantal gewonden, naar schatting 500 à 600. Bijna alle Russische gewonden zijn door de Duitsers gedood.

INGEZONDEN.

Het is ons een behoefte, een woord van grote dank te richten tot de Texelse bevolking. De Duitse propaganda was oorzaak, dat de Texelaars de eerste Kaukasiërs, die op 14 Sept. '44 op het eiland kwamen, op een afstand hielden. Weldra kwam echter het contact met de bevolking tot stand en groeide langzamerhand een vriendschappelijke verhouding. Het plan om zich tegen de nationaal-socialisten te verzetten, hebben de Kaukasiërs niet kunnen uitvoeren. Het is genoegzaam bekend, hoe de Georgiërs op 6 April de opstand begonnen zijn. Er is veel gebeurd, dat wij anders hadden gewenst, wij betreuren het in het bijzonder, dat zovele burgers het slachtoffer werden. Van de vele burgers, die onze zijde kozen, willen we er slechts twee bij name noemen: P. Dogger en R. Berkenbosch, beiden uit Den Burg. Tot 22 April bleef het contact tussen de troepen en onzen commandant bestaan, toen moesten wij ons verspreiden in de duinen, op het veld en in de bossen. Vooral toen hebben de burgers ons hulp en bijstand geboden. Velen zochten ons op, brachten voedsel, verbonden de gewonde kameraden. Tenslotte vonden wij bij velen een gastvrij onderdak. Nooit, nooit zullen wij vergeten, wat de bevolking voor ons heeft gedaan. Er was een vrouw, die 17 dagen lang voor 22 soldaten brood bakte en die dit brood zelf naar onze vrienden in het bos bracht. Nog alle dagen ondervinden wij veel goeds van de burgers. Laten de Texelaars er van overtuigd zijn, dat wij hun eiland nimmer zullen vergeten. Nog lang zullen wij in ons eigen land van u spreken. Hulde en dank, grote dank.

Namens allen:

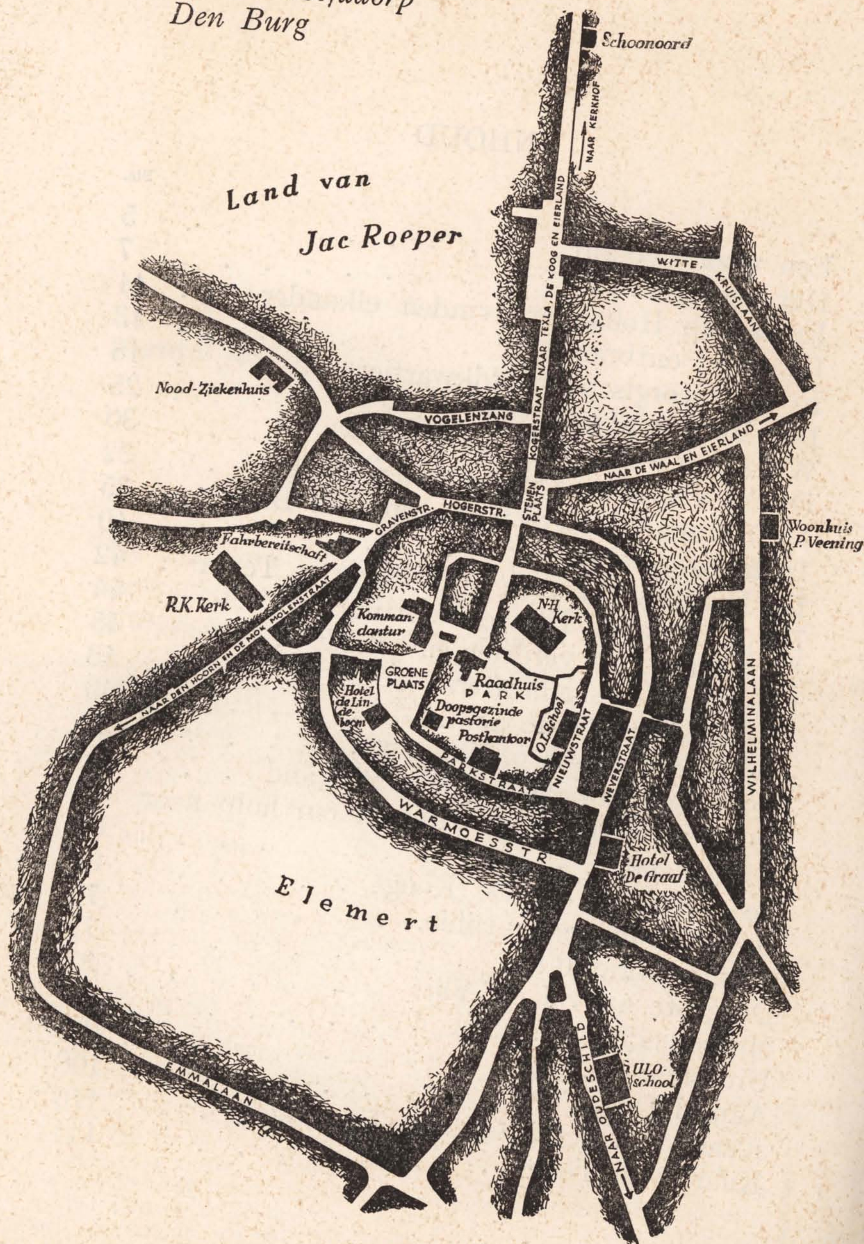
Afdeling Georgiërs. Afdeling Berg Kaukasiërs

Luit. Kamergoef Boris.

***

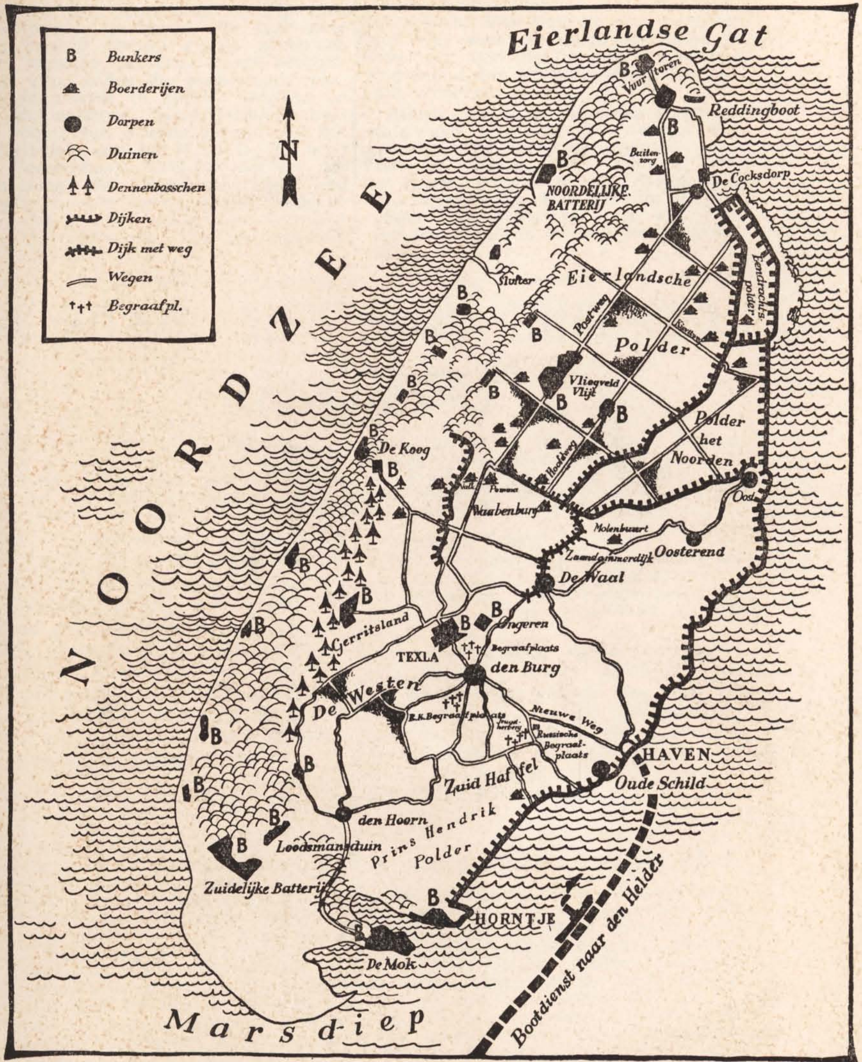
Wij ontvingen bovenstaand ingez. stuk te laat om het nog in ons vorig nr. op te kunnen nemen. Onderwijl heeft het Georgische bataillon, dat geslonken was tot 235 manschappen, Texel Zondagmorgen j.l. verlaten. Enige honderden Texelaars waren gekomen om hen uitgeleide te doen. Kort voor het vertrek van de boot bebben de officieren Congladse en Artemitse woorden van dank tot de Texelaars gesproken, welke met luid applaus beantwoord werden. (Red.)

INHOUD

Kaart van het hoofddorp
Den Burg
Schoonoord
NAAR KERKHOF
Land van
Jac Roeper
KOGERSTRAAT NAAR TEXLA, DE KOOG EN EIERLAND
WITTE
KRUISLAAN
Nood-Ziekenhuis
VOGELENZANG
NAAR DE WAAL EN EIERLAND
STENEN PLAATS
HOGERSTR.
GRAVENSTR.
Woonhuis
P. Veening
Fahrbereitschaft
R.K. Kerk
NAAR DEN HOORN EN DE MOK MOLENSTRAAT
Kommandantur
N.H. Kerk
GROENE PLAATS
Hotel de Lindeboom
Raadhuis
PARK
Doopsgezinde pastorie
Postkantoor
O.L. School
NIEUWSTRAAT
WEVERSTRAAT
WILHELMINALAAN
PARKSTRAAT
WARMOESSTR
Hotel
De Graaf
Elemert
ULO-school
NAAR OUDESCHILD
EMMALAAN

TEXEL

B Bunkers
Boerderijen
Dorpen
Duinen
Dennenbosschen
Dijken
Dijk met weg
Wegen
Begraafpl.
N
NOORDZEE
Eierlandse Gat
Vuurtoren
Reddingboot
De Cocksdorp
NOORDELIJKE BATTERIJ
Slufter
Eierlandsche Polder
Postweg
Eendrachtspolder
Vliegveld Vlijt
Hoofdweg
Polder het Noorden
Oost
De Koog
Waalenburg
Molenbuurt
Zaandammerdijk
Oosterend
De Waal
Gerritsland
Begraafplaats
TEXLA
den Burg
De Westen
R.K. Begraafplaats
Nieuwe Weg
Russische Begraafplaats
HAVEN
Oude Schild
Zuid Haffel
den Hoorn
Prins Hendrik Polder
Loodsmansduin
Zuidelijke Batterij
HORNTJE
De Mok
Marsdiep
Bootdienst naar den Helder

Texel herdenkt het drama van den opstand

Zeshonderd Georgiërs sneuvelden tegen de Duitsche overmacht

(Van onzen specialen correspondent.)

MET volle kracht blaast de gure April-wind van zee uit over het eiland Texel. Hoog worden de golven opgezweept door den fellen wind, die met onverminderde snelheid tegen de duinenrij optornt om zich dan met geweld naar beneden te storten, een wolk van dwarrelend zand met zich meevoerend. Hevig rukt hij aan de kazematten, overblijfselen der Duitsche „cultuur", waaruit quasi dreigend, als een bull-dog zonder tanden, eenige kanonloopen steken, de monden naar Engeland gericht, wachtende op iets dat niet kwam.

En voort gaat de wind op zijn reis over dit eiland van water en zon, lucht en wind. Hij giert door de straatjes van Den Burg, die er op dezen dag, Zaterdag 6 April, eenzaam en verlaten uitzien. Van verschillende huizen waait de Nederlandsche vlag. Halfstok, want Texel herdenkt den tijd, waarop een jaar geleden de ongeveer 800 op het eiland aanwezige Russen tegen hun overweldigers, de Duitschers, in opstand kwamen.

IN den eersten tijd van hun verblijf op Texel werden zij door de bewoners gewantrouwd. Immers, deze jongens uit Georgië waren in Duitsche uniform gekleed, droegen Duitsche wapenen en volgden Duitsche bevelen op. Maar alras bleek, dat zij er nog ongelukkiger aan toe waren dan vele Nederlanders. Als krijgsgevangenen waren zij gedwongen in het Duitsche leger dienst te nemen. Wat stond hun anders te doen, dan ver van het vaderland, voorloopig te gehoorzamen en af te wachten?

Tot April 1945 moesten ze geduld hebben. Toen kregen ze opdracht, zich gereed te maken om aan den Veluwezoom te vechten tegen de geallieerde legers. Nu moesten zij kiezen: strijden tegen hun eigen bondgenooten, of met de wapenen af te rekenen met den echten vijand.

De keuze was niet moeilijk. **Hun zorgvuldig verborgen haat tegen alles wat Duitsch was, kwam plotseling met volle hevigheid aan de oppervlakte.**

Nog denzelfden dag werden de Duitschers van alle zijden opgedreven door fanatiek strijdende Georgiërs, die slechts gewapend met geweer en revolver, vochten tegen een zwaar bewapenden vijand.

Helaas kregen de Russen slechts één der twee forten, die het geheele eiland bestreken in handen. Ook van de binnenlandsche strijdkrachten, die zeer gebrekkig georganiseerd bleken te zijn, kregen zij niet de verwachte hulp. Enkele tientallen Texelaars hebben zich weliswaar buiten B.S.-verband bij de Russen aangesloten, maar dit legde toch niet genoeg gewicht in de schaal.

DE poging, om in één slag de Duitschers van het eiland te verdrijven, was mislukt en de vijand opende met het Heldersche geschut het vuur op Texel, terwijl tevens een groot aantal zwaar bewapende manschappen en tanks aan land werden gezet. Niet minder dan 48 dagen hebben de Georgiërs het nog volgehouden, stap voor stap en van boerderij tot boerderij terugwijkend. Overgeven of doorvechten, het beteekende beide een bijna zekeren dood. Het slot van den strijd speelde zich af rondom den vuurtoren op het uiterste puntje van het eiland. Slechts een gering aantal Russen waren er overgebleven. Zij hadden zich in den toren teruggetrokken, die onder vuur der Duitschers lag. Ontsnappen noch doorbreken was meer mogelijk. In handen van den vijand vallen beteekende een gruwelijken dood.

Snel naderde het drama het einde.

Een besluit was spoedig genomen. Waardevolle papieren werden verbrand, polshorloges e.d. stukgetrapt. Toen nam iedere Rus een handgranaat, stelde het apparaat in werking, maar gooide het op het kritieke moment niet weg, doch hield het dicht tegen zich aan....... In één slag werd op deze wijze aan zestig jonge levens een einde gemaakt.

De strijd was hard geweest. Nog harder moet het voor de jonge mannen geweest zijn te weten, dat zij zoo kort voor het einde van den oorlog sterven moesten.

Onnoemelijk groot is het aantal heldendaden geweest, die zij in hun strijd hebben geleverd. Boven allen lof verheven is de houding, die zij ten opzichte van de burgerbevolking hebben aangenomen. Zooveel mogelijk hebben ze de bewoners gespaard.

Zelf hebben ze den opstand duur moeten betalen. Van de 800 Georgiërs bleven er 235 in leven, van wie de meesten nog gewond waren. Velen van hen vonden onderdak bij de Texelsche bevolking, waar zij verborgen en verpleegd werden. Anderen trokken zich terug in uitgestrekte mijnenvelden in de duinen, waar de Duitschers hen niet durfden volgen.

ZATERDAG jl. werden de gevallenen in een sobere plechtigheid herdacht. Een groot aantal autoriteiten en belangstellenden hadden zich naar het eenvoudige Russische kerkhof nabij Den Burg begeven, waar op het graf van den 28-jarigen commandant der Georgiërs, kapt. Loladze Chalwa, kransen gelegd werden o.a. door den Russischen ambassadeur Valkof, een Russische militaire missie, lt.-gen. Koot, overste D'Engelbronner, marine commandant van de stelling Den Helder, kapt. De Vries, commandant van Texel en door den burgemeester van Texel.

Een afdeeling der Gezagstroepen vormde een eerewacht. De burgemeester van Texel herdacht in een korte toespraak de gevallen jonge mannen die daar ver, zeer ver van het vaderland begraven liggen. De Russische ambassadeur sprak in zijn landstaal een herdenkingsrede uit.

Tot slot van de korte plechtigheid defileerden alle aanwezigen langs het met bloemen overdekte graf van den kapitein en vervolgens langs de graven der soldaten.

Wapens in Zandvoortse winkel gevonden

1971

ZANDVOORT, 30 aug. Bij het verbouwen van het winkelpand Raadhuisplein 3 in Zandvoort zijn vrijdag twee landmijnen en een Duits machinegeweer tevoorschijn gekomen. Zaterdagmiddag, toen de keuken onder handen werd genomen, vond men na verwijdering van het aanrecht nog een aantal handgranaten en een flinke hoeveelheid houders met geweer- en mitrailleurkogels.

De politie verzegelde de toegang tot dit deel van het pand. Vandaag houdt de mijnopruimingsdienst een grondig onderzoek, ook in de tuin.

In dit pand waren in 1944 en 1945 een aantal Georgiërs gehuisvest. Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog werden deze soldaten plotseling naar Texel overgeplaatst. Vermoedelijk hebben deze Georgiërs de Duitse strijdmacht dwarsgezeten. Zij ruimden mijnenvelden op, omdat een invasie bij Zandvoort werd verwacht. Waarschijnlijk zijn ze zo haastig vertrokken, dat de wapens zijn achtergebleven.